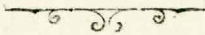

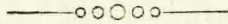
ایکنچی قسم

مختصر

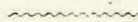
تاریخ اسلام

موتبی: فاتح کریهوف.

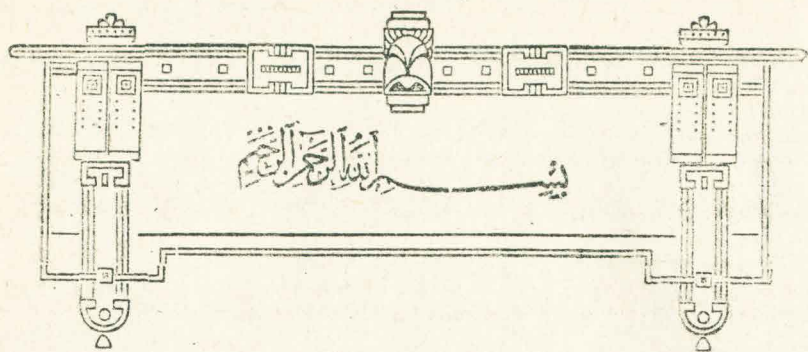

دو رتہچی مرتبہ باملووی.

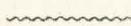

«کریهوف حسینوف» شرکتی «نک مطبعہ سی

اورنبورغ — ۱۹۱۳.

اسلام دینینک ظاہر بولغان اورنی

اسلام دینی باشلاب «جزیره العرب» دیگان یرده ظاہر بولدی.
 «جزیره العرب» آزیا قطعہ سینک غرب جنوبیسنده زور بر یارم
 آطه در. بو یارم آطه ده ایسکیدن بیرلی عربلر طورغانغه کوره،
 «جزیره العرب» یا که «عربستان» اسملری ایله آتالغان.

بو جزیره نك شمال طرفی «سوریه» و «عراق» قطعہ لرینه ؛
 غرب طرفی «بحر احمر» گه و «باب المندب» بوغازینه ؛ شرق طرفی
 «هرمز» بوغازینه و «بصره» کورفزینه ؛ جنوب طرفی «بحر محیط-
 هندی» گه و «عمان» دگزینه طوتاشقان. شوکا کوره، اوچ یاغی
 صو، بر یاغی قوری دن عبارتدر.

عربستان ایسکیدن بیرلی «حجاز»، «یمن»، «حضر موت»،
 «عمان»، «نجد» اسملری ایله بر نیچه قسم گه بولینب یورتولگان.
 «حجاز» نك شمال طرفی «بادیه العرب»، شرق طرفی دخیله
 بادیه العرب و «نجد»، جنوب طرفی «یمن»، غرب طرفی «بحر-
 احمر» دن عبارت اولوب، طوفرانی ایگون ایگار گه یاراقسز، کوب
 یرلری طار طاشلقدر.

« یمن » قطعہ سی طاولق بر یر ایسہدہ طوفراغی بعشی بولغانغہ کورہ ایگون ایگارگہ یاراقلی در . « حضر موت » عربستانک جنوب طرفندہ بحر محیط ہندی بوینک در . « عمان » جزیرۃ العرب نك جنوبندہ ، « نجد » شرق طرفندہ واورتہ سنک در .

« جزیرۃ العرب » نك دگز بویلری بر قدر معہور ، ایران طرفلری منبت و ایگون ایگارگہ یاراقلی ایسہدہ بیک کوب یرلری قوم صحرالرننن عبارتدر . بو جزیرہ دہ آغا طورغان زور صولر ، یا کہ تلگہ آلورلق کوللر یوقدر . فقط بعض اورنلردہ چوللر اورتہ سندہ کولہ گہلی آغاچلر ، یشل لکلر و شونلر یانندہ ، اچارگہ یاری طورغان صولر اوچراشدرغالی . چیتدن قاراغاندہ بر اوطراو شیکالی کورینوب طورہ طورغان موندی یرلرگہ « واحہ » دیلر . عربستانک تورلی حیوانلر یتشہ . لکن ائک مشهورلری دوہ ایلہ آت در .

عربستانک خلقی

عربلر حضرت نوح نك « سام » آدلی اوغلی نك نسلدندر . بو عرب خلقی « بائدہ » ، « عاربہ » ، « مستعربہ » اسملری ایلہ اوچگہ بولینب یورتولہ .

« بائدہ » عربلری بیک ایسکی بولغانغہ کورہ ، آنلرغہ دائر تاریخی معلومات یوق دیب ایتورلکدر . شول قدر یسی معلومدر کہ : اوزلرینہ « ہود » علیہ السلام بیارلگان « عاد » قومی برلہ « صالح » علیہ السلام بیارلگان « ثمود » قومی بائدہ عربلر نذندر . عاد قومی یمن ایلہ عمان آرہ سندہ و حضر موت تیرہ لرنندہ

طورغانلر. « شداد » اسملی مشهور بر حکمدار بونلر نڭ پادشاهسی بولغان .

ثمود قومی حجاز برله شام آره سنک طورغانلر .

« عارب » عربلری « بنی قحطان » قبیله لرندن عبارتدر . بونلر بیک ایسکی زمانلرده (هجرتدن ۲۶۹۰ یلر الوک) یمنده زور بر حکومت توزوگانلر .

توزومش اولدقلری « بنی حمیر » حکومتی ایکی مک یلدن آرتق دوام ایتکان . حاضرگی « صنعا » بلکسی یاننده ، اول وقت مشهور « سبا » یاکه « مارب » شهری شول حکومت نڭ پایتختی بولغان . « بنی حمیر » حکومتی آخرنده حبشیلر نڭ هجومی ایله منقرض اولمشدر . حاضرگی کونده یمن تیره سنک « حمیری » دیب آتالغان یازو ایله نقشلانمش طاشلر طابلمقده در .

« مستعربه » عربلر دیب عربلر نڭ حجاز قطعسندنه طور - غانلرینه ایتله در . بونلر اسماعیل علیه السلام نڭ « جرهم » قبیله سندن آلغان خاتوندن طوغوب اورچیگان و کوبه یگان کشیلر یعنی اسماعیل علیه السلام نڭ بالالری و نسلیدر . مستعربه عربلر قبیله و عشیرت حالنده یاشیلر ، سودا گرلک و مال آصرا و چیلق ایله کون ایتله لر ایدی . قریش قبیله سی - مستعربه عربلردن « قریش » اسملی بر قبیله بار و بوقبیله « مکه » شهرینک اڭ توب خلقتدن ایدی .

بوقریش قبیله سی نسل و بایلق جیتنجه باشقه عرب قبیله لرندن اوستون بولغانقه کوره ، کعبه نڭ بار خدمتی ده آنلر قولنده بولا و شول سببلی بوقبیله بیک حرمتلی طوتیله ایدی .

پیغمبر مز محمد علیه السلام اوشبو قریش قبیله سندن اولوب ، اسماعیل علیه السلام نسلندندر .

کعبه - حاضرگی کعبه ایسکیدنوک بار ایدی . آنی الله تعالی نڭ

امری ایله ابراهیم و اسماعیل علیہ السلام بنا ایتدیلر. عربلر پت پرست و کافر و قتلرنده ده کعبه نی بیک عزیز و مقدس صانیلر؛ آنلرنڭ صنم لری شونڭ اچنک طورا، هر یل حج وقتنک کعبه نی زیارت ایچون بیک کوب خلق جیولا، پت لر ایچون قربانلر چالالر ایدی.

اسلامدن اوّل عربلر

عربلرنڭ کوبسی پت پرست ایدیلر. هر قبیلنڭ اوزینه مخصوص پت لری بار ایدی. کعبه ده گی پت لرنڭ اڭ زورسی « هبل » اسمنده ایدی. عربلرنڭ بعضیسی یهودیلکنی، بعضیسی خریستیانلقنی قبول ایتمشلر ایسه ده بونلر بیک آز اولمشدر. عربلر قوناق سویو-چان، جومرد، ناموسلی، طوغری سوزلی، شعر و فصاحت نی یاراتوجی بر خلق بولغان.

مکه یاننک « عکاظ » اسملی بربرگه هر یل جیولوب زور بر یارمنک قورالر، شونک سودا گرلر سودا اینه، شاعرلر شعر سویلی، یا که یازغان شعرلرن خلقغه طارانالر، اوستا سویله وچیلر نطقلر ایراد ایتلر، شعرده، فصاحت و بلاغت ده اوستون چققانلرغه مکافات لر بیریله، آنلرنڭ شعرلری، هرکم کورسون ایچون، کعبه دیوارینه آصیلوب قویولا ایدی.

« ابرهه » و « اصحاب فیل »

عربه عربلری طرفندن « یمن » ده قورولغان « بنی حمیر » حکومتینی پیغمبر مز محمد علیہ السلام طوغماسدن ۹۳ یل الوک حبشیلر

ضبط ایلدیلر. شونده اوزلری بر حکومت قوردیلر. پایتختلری «صنعا» شهری ایدی. شول حبشیلرگه حاکم بولغان «ابرهه» اسملی بر کشتی، عربلرنی مکدهگی کعبهنی زیارت ایتودن طوقتانو نیتیله «صنعا» شهرنده زور بر کلیسا سالدردی و کعبه اورتینه شونی زیارت ایتسونلر دیب، همه عرب قبیلهلرینه امر و اعلان ایتدی. لکن عربلر اول کلیسانی زیارت و حرمت ایتمه دیلر. حتی مکهدن بر نیچه کشتی «صنعا» شهرینه مخصوص کیلوب اول کلیساناڭ دیوارینه نجاست سورتب کیتدیلر. صگره بونلرناڭ کعبه اهلندن بولولری بلنگاچ ابرههناڭ بیک آچوی کیلوب کعبهنی یمرر ایچون مکه اوزرینه هجوم ایتدی.

«ابرهه» ناڭ زور بر فیلی بار و فایوغنه صوغشقه کیتسه ده شول فیل آرقه سنده دشمنلرن چیگه ایدی. کعبه اوستنه هجوم ایتکانده ده شونی آلوب باردی. لکن بوسفر فیل مکه گه یاقنلاشقاچک چوگوب، یورومی طورغان بولدی. باشقه یاقعه بوروب یبار سه لر بیک شهب بارا - اما کعبه گه تابا بوردیلمی در حال طوقتی ایدی. بو واقعه قرآن ده «الم ترکیف . . .» سوره سنده بیان ایدلمشدر. جناب حق کعبه معظمه نی صافلادی. ابرهه عسکری اوستنه زور بلالار کیلدی. الله تعالی ناڭ امری ایله بر طاقم واق قوشلر اوزلری و آیاقلری ایله آنناڭ عسکری اوستنه هوا دن واق طاشلر یاودررغه باشلادیلر. یاگفور شیکالی یاوغان شول طاشلردن ابرهه عسکریناڭ کوبسی تلف بولدی. آنناڭ اوستینه ده زور طاشوبولوب قالغانلرن آغزوب هلاک ایتدی. شول سببلی ابرهه چیگلوب کیر و قایتورغه مجبور بولدی. ابرهه ناڭ اوشبو عسکرینه «اصحاب فیل»، واقعه گه «فیل واقعه سی»، اوشبواش بولغان یلغه ده «فیل یلی» دیب یورتوله در. مونه اوشبو فیل بلنده حضرت محمد صلی الله علیه و السلام برآغه کیلدی.

محمد علیه السلام نك دنیاغه کیلوی

ونسب شریفلری

حضرت محمد علیه السلام فیل یلنک، ربیع الاوّل، آبی نك اون ایکیسنک (میلاد نك ۵۷۰ نچی یلنک، آپریل نك ۱۷ سنک) دوشنبه کون مکّه مکرمه شهرنک آتاسینک یورطنک دنیاغه کیلدی.

- ۱) آتاسی عبدالله اسمیلدر (۲) عبدالله عبدالمطلب اوغلی (۳) عبدالمطلب
- هاشم اوغلی (۴) هاشم عبدمناف اوغلی (۵) عبدمناف قصی اوغلی (۶) قصی
- کلاب اوغلی (۷) کلاب مرّه اوغلی (۸) مرّه کعب اوغلی (۹) کعب لؤئی اوغلی،
- (۱۰) لؤئی غالب اوغلی (۱۱) غالب فهّر اوغلی (۱۲) فهّر مالک اوغلی (۱۳) مالک نضر
- اوغلی (۱۴) نضر کنانه اوغلی (۱۵) کنانه خزیمه اوغلی (۱۶) خزیمه مدرکه اوغلی،
- (۱۷) مدرکه الیاس اوغلی (۱۸) الیاس مضر اوغلی (۱۹) مضر نزار اوغلی (۲۰) نزار
- معد اوغلی (۲۱) معد عدنان اوغلی در.

بونلردن صوڭ دخیک برنیچه بابالر آرقیلی محمد علیه السلام نك نسلی اسماعیل علیه السلامغه باروب ترهله در. آناسی وهب قزی «آمنه» در. محمد علیه السلام نك آتاسی قریش قبیله سندن و هاشم آلندن در. قریش قبیله سی عرب قبیله لری اچنده آبروچه حرمتلو طوتولمقده و خصوصاً هاشم بالالری بارسندن اشرف و افضل صانالمقده ایدی. محمد علیه السلام مونه شول نسلدن در. اول دنیاغه کیلودن ایکی آی قدر الوک آتاسی عبدالله مدینه شهرنده وفات ایتکان ایدی. باباسی عبدالمطلب آکارغه «محمد» دیو اسم بیردی و تربیه قبیله باشلادی.

مکه خلقی نكڭ الوغلى ياش بالالرنى مکه ده آصراميلر، بلکه سوت آناسينه طايشروب يخشى هوالى يرلرگه يباره لر، چيتدن مکه گه هر يلنى سوت آنالرى كيلوب اوزلرنك تربيه قيلورغه برر بالا آلوب کيته لرايدى. حضرت محمد عليه السلامنى بنى سعد قبيله سندن «حليمه» اسملى پر خاتونغه بيرديلر. دورت ياشينه قبر اول شونك تربيه لندى. لکن آڭارده باشقه بالالرده بولمى طورغان عادتدن طش كوب تورلى اشلر کورلدى. حليمه و آنڭ ايرى حارث بو اشلرگه تعجب ده قالا باشلاديلر. شوندن سوڭ حليمه حضرت محمدنى اوزينڭ آناسى آمينه گه طايشردى.

حضرت محمد آلتى ياشينه کرگانده آناسى آمينه دخى وفات ايتدى. شوندن سوڭ باباسى عبد المطلب آنى اوز تربيه سینه آلدى. ايکى يالدىن سوڭ، يعنى حضرت محمد سيگز ياشده وقتده باباسى عبد المطلب ده وفات ايتدگندن آنى عبد المطلب نڭ اوغلى ابوطالب تربيه ايتارگه باشلادى.

ابوطالب محمد عليه السلامنى اوز بالاسى شيکلى سويه وجانى کهک عزيز کوروب صافلى ايدى. محمد عليه السلام اون ايکى ياشنده وقتنده ابوطالب آنى آلوب سودا ايچون شامغه کيتدى. فلسطين ده «بصرى» شهرنده «بعيرا» اسملى بر راهب گه اوچراديلر. بو راهب ايسكى کتابلرنى مطالعه ايتوب، اڭ سوڭغى پيغمبر اولمق اوزره بر پيغمبر کيله چگنى و آنڭ بعض علامتلىرى بولاچاغنى بلگان ايدى.

محمد عليه السلامنى کورگاچ، آنڭ شول آخر زمان پيغمبرى بولوچيلغنه قناعت حاصل ايتدى هم بونى ابوطالب گه خبر بيروب بو بالا ايله شامغه بارولرى موافق توگوللگنى، اگر بار سدلر بيوديلردن برر ضرر کيلو احتمالى بارلغنى بلردى.

ابو طالب «بحیرا» نكٹ سوزینہ اہمیت بپردی ومالرن شول «بصری» شیرندہ صاتوب، محمد علیہ السلام ایله مکہ گه قایتوب کیتدی.

محمد علیہ السلام بکرمی بش یاشندہ وقتہ قریش خاتونلرنن خدیجہ اسملی خاتون ایله نکاحلندی. اول وقت حضرت خدیجہ فرق یاشندہ اولوب طول هم بیک بای ایدی. رسول الله نكٹ ابراهیم اسمنگی اوغلندن باشقه بالالری اوشبو حضرت خدیجہ دن طوغمشلردر.

پیغمبرك کیلهاسدن اولوك حضرت محمد علیہ السلام اوزینك قوم قبیلہسی و بتون عربلر آره سنده بیک حرمتلی و اعتبارلی طوتولا و هرکم آکا امنیتلی کوز برلن قاری وشول سبیلی آکا «محمد الامین» دیلر ایدی.

حضرت محمد علیہ السلام او توز بش یاشلرنده وقتده عربلر کعبه بناسنی توزه توب یاگار تدیلر.

«حجر اسود» اسملی مبارك طاشنی اورننه قویو وقتی يتكاج عرب قبیلہلری آره سنده اختلاف چقدی. هر قبیلہ خلقی «بز قویامز» دیه سوزگه کریشه باشلادیلر. آخرنده اشنی قریش قبیلہ سی اچنده عقل ودرایتی ایله مشهور بولغان «محمد الامین» نكٹ (صلی الله علیه وسلم) فاراوینه طاپشردیلر. اول ایسه طاشنی بر کیوم اوستینه قویدردی و تورلی قبیلہ لرگه شول کیومنك تورلی طرفندن طوتوب کوتاررگه قوشدی. اوزی طاشنی آلوب اورننه قویدی. شولای ایتوب عربلر آره سنده قوزغالورغه طورغان نزاع باصیلدی. هر قایوسی ممنون بولوب حضرت محمدگه رحمت ایتدیلر.

محمد علیہ السلام کورکام خلقلی، طوغری سوزلی، فقیرلرگه وعاجزلرگه بیک شفقتلی، صوڭ درجه ده صبر و ثباتلی ایدی. مکہ خلقی پتغه طاپونسه لرده اول هیچ بر وقت پتغه طابنمادی و پت لرنه حرمت

ایتبه دی، طوغری سوز ایچون هیچ کمدن قورقما دی. الله تعالی طرفندن کوکلنه سالنو سببلی مکه یاننده غی «حرا» طاوینه باروب عبادت قیله، بعضا شونده برنیچه کونلر قالوب عبادت و تفکر ایله مشغول بولا ایدی.

محمد علیه السلام غه پیغمبر لک کیلوی و دین اسلام نك طارالووی

انسانلرنك اڭ شرافتوسی بولغان محمد علیه السلامغه فرق باشنده وقتده پیغمبر لک کیلوب، الله تعالی طرفندن قرآن کریم ایندریله باشلادی و انسانلرنی طوغری یولغه، حق دین گه اوندر گه مأمور ایتلیدی. آنك اوندگان دیننه «دین اسلام» و شول دین گه ابرگان کشیلر گه مسلمان دیلر.

رسول الله غه اڭ برنچی اینگان آیت «اقرأ باسم ربك الذي خلق . . .» سوره سیدر. محمد علیه السلام «حرا» طاوینه عبادت برلن مشغول بولغان وقتده رمضان آبی نك اون یدیسنده دوشنبه کون حضرت جبرائیل آرقیلی وحی کیلوب آڭا مذکور آیت نازل بولدی. شوندن صوڭ اول مکه خلقینی دین گه اوندی باشلادی. مکه خلقی اول وقت پت لرغه طابونالر ایدی.

محمد علیه السلامنك پیغمبر لکنه اڭ اول ایمان ایتوچی کشیلر خاتونلردن خدیجه الکبری رضی الله عنها و ایرلردن حضرت ابو-بکر الصدیق و حضرت علی رضی الله عنه لردر. بوندن صوڭ زید بن حارثه، عثمان بن عفان، زبیر بن العوام، عبد الرحمن بن عوف

سعد بن وقاص ، طلحة بن عبیدالله حضرتلری دین اسلام غه کر دیلر . محمد علیه السلام اول اوچ یلغه قدر خلقنی دین اسلامغه یاشرون صورتده اوندی و شعائر اسلامیه نی صحابه لر ایله یاشرون صورتده قیله طورغان بولدی . لکن صکره الله تعالی طرفندن : « بیورلغان اشکنی آشکارا ایت » دیب امر کیلگاچ خلقنی دین اسلام غه یاشرما یینچه اوندی باشلادی .

محمد علیه السلام ننگ یا کنی بر دین نشر ایتده باشلاوینه والله تعالی دن باشقه هیچ معبود یوق ، پت لرغه طابنور غه یارامی دیووینه مشرک - لرننگ بیک آچولری کیلدی . محمد علیه السلام غه دشمنانلق اظهار ایتده باشلادیلر . حالبوکه بر طرفدن دین اسلام غه کروچیلر کوندن کون آرتا بارا ایدی . بوکار غه مشرکلرننگ آچولری بیگره ک قاباردی . آخرنده قریش ننگ الوغلری جیلوب ، حضرت محمد ننگ آتاسی برله بر طوغان قرداشی « ابوطالب » یاننه باروب آکاردن شکایت ایتدیلر : « قرداشنگ محمد بزنگ آتا بابا لرمزدن قالغان دینمزگه قارشو حرکت ایتده ، اوزینه یکنی بر دین چغاروب خلقنی شوکار غه اوندی ، بزنگ الوغ پت لرمزغه عبادت قیلودن منع ایتده ، سین آنی بو اشندن واز کیچررگه طریش هم یاقلاما » دیدیلر .

بر مدت صکره قریشنگ الوغلرنندن حضرت عمر و رسول الله ننگ اتکاسی برله بر طوغمه قرداشی حمزه ده دین اسلامغه کر دیلر . بو اش قریشلرگه بیک آور طویولدی . یاگادن جیلوب ابوطالب یاننه باردیلر : « بزبواشکه توزه آلمی مز ، سین محمدنی حمایه ایتودن واز کیچ ، یوقسه بز سیننگ اوزگدن آیریلور غه مجبورمز » دیدیلر . بوننگ اوزرینه ابوطالب بر قدر ترددگه توشسده کینه محمد علیه السلامنی حمایه ایتودن واز کیچمه دی . شولای بولسه ده مشرکلر دین اسلام غه کرگان کشیلرنی رنجترگه ، آنلرغه اذا وجفا

تیدررگه باشلادیلر. چونکه مسلمانلرنڭ کوبه یوب الوغ بر قوت حاصل ایتولرندن قورقالر ایدی.

بونڭ اوزرینه نبوتنڭ بشنچی یلنده حضرت رسول مسلمانلرغه «حبش» مملکتنه کوچارگه رخصت ایتدی. اڭ اوّل حضرت عثمان بن عفان، خاتونی حضرت رقیه، زبیر بن العوام، عثمان بن مظعون، عبدالله بن مسعود، عبدالرحمن بن عوف کبی صحابه لر مکهدن کوچوب «حبشستان» غه باردیلر.

حبشیلر خرستیان مذهبنده ایسه لرده بومسلمان مهاجرلرنی بیگ خوش قبول ایتدیلر. آندن صوڭ دخیده بایتاق مسلمانلر شوینده کوچوب باردیلر.

مکه مشرکلرنڭ بوڭارغه ده اچلری پوشدی. حبشستانه مسلمانلرنڭ کوبه یوونندن و شولای ایتوب اسلام دینی نڭ کوچه یوونندن فورقا باشلادیلر. شونڭ ایچونده حبش حکمداری «نجاشی» حضورینه مخصوص کیشیلر یباروب، آنده کوچوب بارغان مسلمانلرنی مملکتنه کرتماوینی اوتندیلر. لکن «نجاشی» آنلرنڭ بو اوتنچ لرن قبول ایتمه دی. مهاجر مسلمانلرنی همایه ایتدی.

قریشنڭ الوغلی ابوطالب نڭ حضرت محمدنی همایه ایتودن واز کیچماوینه آچولانوب آنڭ اوزی، بالالری و یقینلری ایله سویله شماسکه، آنلرغه فاتناشامسقه و آنلر ایله آلس بیریش ایتماسکه یعنی آنلر ایله بتون مناسبتنی کیسارگه (بویقوت ایتارگه) فرار بوردیلر و شوڭارغه اذفاق ایتوب بر معاهده یاصادیلر و فرق معتبر کیشیلرنڭ مهرلری باصلغان بو معاهده نی کعبه گه آصوب قوبیدیلر.

نبوت نڭ اوننچی یلنده اوّل ابوطالب و آندن بر نیچه گنه کون صوڭ حضرت رسول نڭ زوجه محترمه سی حضرت خدیجة الکبری

(رضی الله عنها) وفات ایتدیلر. بونلر نڭ وفاتنه حضرت رسول بیک قایغوردی. شونڭ ایچون بونلر غه «عام الحزن» (قایغویلی) دیلر. رسول اکرم هر یل حج و قنده مکه نڭ طشینه چغوب تورلی یاقلردن کیلگان قبیله لر ایله کوریشه و آنلر نی ایمان غه اوندی ایدی. بعثت نڭ اون برنجی یلنده مدینه اهلایستدن و «خزرج» قبیله سندن آلتی آدم «عقبه» دیگان اورنده حضرت رسول ایله کوریشوب آڭا ایمان ایتدیلر. مدینه لیلردن اڭ اؤل دین اسلام غه کروچیلر اوشبو آلتی آدمدر. بونلر مدینه گه قایتقاچ شونده دین اسلامنی طارانور غه طریقه باشلادیلر، هم انباشلاب «اوس» و «خزرج» قبیله لری آره سندن بایتاق طارانلیدی.

بونڭ ایرته سی یلنی بینه اوشبو قبیله لر خلقندن اون ایکی کشی مکه گه کیلوب ینه شونلر «عقبه» دیگان اورنده حضرت پیغمبر گه ایمان و بیعت ایتدیلر. بونلر صوڭ مدینه ده دین اسلام غه کروچیلر کوبه ایدی و «اوس» و «خزرج» قبیله لری آره سنده مسلمان بولماغان کشی قالمادی.

نبوت نڭ ۱۲ نجی یلنده رمضان آینده پیغمبر علیه السلام نڭ نبوتی واقع بولدی و مسلمانلر غه بش وقت نماز او قو فرض ایتلیدی. نبوت نڭ ۱۳ نجی یلنده رسول اکرم حضرتلری مدینه شهرینه هجرت ایتدی.

پیغمبر علیه السلام نڭ هجرتی

قریش مشرک لری مسلمانلر نڭ کوبه یووندن و تورلی یرلر گه طارانلر خلقنی جیکلک ایله مسلمان ایتولردن فورقوب آخرنده

محمد علیه السلام غه بیان قصد اینه باشلادیلر: برکوننی آنک ایووینی باصوب اوزن اوتررگه قرار بیردیلر. جناب حق آنلرنک بو قرار لرینی رسول اکرم حضرتلرینه وحی ایله بلردی و مکه دن مدینه گه کوچوب کیتارگه امر ایندی. شول کیچه ده رسول اکرم اوزینک اوزنینه حضرت علی نی یاتقروب یورتینی کوزه تب طور وچی مشرکلر آره سندن چقوب کیندی. آنلر بوندن غافل قالدیلر. صکره حضرت رسول ابو-بکر الصدیق حضرتلری ایله برلکده مدینه گه کیتدیلر. صاو سلامت شونده باروب یئتدیلر. صحابه لر آنلرنی شادلق ایله قارشو آلدیلر و هر قایوسی رسول اکرمنی اوز بورتینه توشه رگه اوتندیلر. لکن رسول اکرم بونلرنک برسینی ده ترجیح ایتماینچه دوه سی چوککان یرگه توشه چکنی بلردی. دوه سی ایسه ایله ایوب الانصاری خالد بن زید رضی الله عنه نك ایووی یاننده چوککنی و حضرت رسول ده شونده توشدی.

حضرت رسولدن صوڭ مکه دن باشقه مسلمانلرده مدینه گه کوچوب کیله باشلادیلر. مدینه خلقی آنلرنی ده خوش قبول ایتوب ایولرنده فوناق ایتهلر و معیشت لرینه یاردم ایتشه لر ایدی. بو کوچوب کیلگن کشیلرگه «مهاجر» و آنلرنی خوش قبول ایتوب قارشو آغان مدینه مسلمانلرینه «انصار» دیلر.

رسول الله نك مکه دن مدینه گه اوشبو کوچوب کیتووی مسلمانلر ایچون تاریخ باشلانغچی بولوب یورتلمکده در. مدینه گه ایکی ساعتک یرده «قبا» قریه سنده رسول الله هجرت وقتنده مسلمانلر غه نماز قیلور ایچون بر مسجد تاسیس ایتکان ایدی. مسلمانلر ایچون ایك اول بنا قیلنغان مسجد اوشبو «قبا» مسجدی در.

حضرت پيغمبر نك « غزوه » و « سريه » لرى

رسول الله نك مدينه گه كوچووى مكه مشركلرينه بيك يمان تائير ايندى. دين اسلامنك نق طارالووندىن ومدينه نك اهميتلى بر اسلام مركزى بولووندىن قورفا باشلاديلر. شول سببلى مسلمانلر كوچه يوب كيتماس دن اول مدينه گه هجوم ايتوب آنلارنى جيگو حقنه فكرلر يوروته باشلاديلر. بونك اوزرينه، دشمن ضررندن اوزلرن صاقلاو ايچون مشركلر ايله صوغش ايتارگه رسول اكرم گه الله تعالى دن اذن بيرلدى.

« غزوه » ديب رسول الله نك بالذات اوزى قاتناشقان صوغش لرغه، « سريه » ديب صحابه لردن بررسى باش بولوب ايتلگان صوغش لرغه ايتلر. « غزوه » يكرميدن آرتق، « سريه » لر ايللى قدر بولدى. « غزوه » لرنك مشهورلرى « بدر كبرى »، « احد »، « خندق »، « خيبر »، « حنين »، « تبوك »، « فتح مكه » كيبلردر. بونلرنك هر قايسنده مشركلرنك آتاقلى آدملرندن بر نيچه سى تلف ايتلوب، قالغانلر يده بيك نق جيگلديلر.

« بدر كبرى » غزوه سى

(هجرتنك ايكنچى يلند.)

مسلمانلر ايله قریش مشركلرى آره سنده بولغان صوغش لرنك ايك مشهوريدر. هجرتنك ايكنچى يلنده بولدى. « بدر » ديگان اورنده بولغان بو صوغش غه اوچيوز قدر صحابه لر ايله رسول اكرم

مدینه دن بالذات اوزی کیلدی. مشرکرنڭ باشلقی «ابوسفیان» ایدی. هر نه قدر بو صوغشده مشرکرنر مسلمانلرغه قاراغانده کوب بولسهلرده و آنلرنڭ یاردمینه مکه دن یا کادن بر فرقه ترتیب ایتلوب یارلسده مسلمانلر چیکدیلر. مشرکرنر دن بیک کوب غنیمت مالی و یتمش قدر اسیر آلدی. پیغمبر علیه السلامڭ آتاسی ایله بر طوغان حضرت عباس ده شول اسیرلر اچنده ایدی. صکره اول دین اسلام غه کیدی. مسلمانلرنڭ اڭ زور دشمنلری بولغان «ابوجهل» شول صوغشده اوترلدی. «ابولهب» مشرکرنڭ چیکلولرینه قایغوروب مکه ده وفات ایتدی.

بو صوغشده حضرت حمزه ایله علی کرم الله وجهه حضرتلری فوق العاده باطریق کورسه تدیلر. بو صوغشده بولغان صحابه لر «اصحاب بدر» دیب آتالار.

اوشبو یل قبله «بیت المقدس» دن «کعبه» گه ایله ندرلدی.

د احد «غزوه سی

(هجرتنڭ اوچنچی یلنده)

«احد» مدینه گه یقین بر طاو اسمیدر. باشقه طاو لرغه طوتاش بولماینچه اوزی گنه بولغانلقدن «احد» دیب آتالغان.

«بدر» صوغشده چیکلگان مشرکرنر، مسلمانلر دن اوج آلور ایچون بیک کوب عسکر ایله جیلوب مدینه گه کیلگان وقتلرنده اهل اسلام ایله شول «احد» طاونده اوچراشوب صوغشدیلر. شونڭ ایچون بو صوغشقه «احد» غزوه سی دیلر.

بو «احد» صوغشده چيگو باشده مسلمانلر طرفنده بولسه ده مسلمانلرنڭ بر قسمی رسول الله طرفندن کورسه تلگان ترتیب بویونچه حرکت ایتمه دکلرندن آخرنده مشرکلر چيگدیلر . فقط بو چيگودن فائده کوره آلماینچه قایتوب کیتدیلر .

بو صوغشده رسول الله نڭ قرداشی حمزه بن عبد المطلب ایله یتمش لب کشی شهید بولدی و اوزینڭ مبارک یاگاغی ایله ایرنلری یارالاندی . مسلمانلرغه خمر اچو اوشبو یل حرام ایتلدى .

« خندق » غزوه سی

(هجرتنڭ بشنچی یلنده)

قریش مشرکلری صحرا عربلرندن اون مڭ قدر عسکر جیبوب «مدینه» اوستینه کیلدیلر . مدینه نی خراب ایتوب اسلامنی بتررگه قصد ایتدیلر . آنلرنڭ کیلولرن مسلمانلر ایشتکاج سلمان فارسی رضی الله عنه نڭ فکری ایله رسول اکرم مدینه تیره سینه تیرون بر خندق (قاناو) قازدرتدی . شونڭ ایچونده بو صوغشقه « خندق - صوغشی » دیلر .

مشرکلر مدینه یاننه کیلوب شهرنی چولغاب آلسه لرده قاناو آرقیلی اوتوب مدینه گه کره آلمادیلر . یکرمی کونلر قدر مدینه نی محاصره ایتوب طور دیلر . بویل مدینه ده آچلق اولدیغندن اصحاب کرام محاصره وقتنده کوب اوڭغایسزلق چيگدیلر . لکن آچلق مدینه نی محاصره ایتوب طور وچی مشرکلر عسکری آره سنده ده ظهور ایتدی . همه جناب حق نڭ امری ایله برکیچنی غایت فاطی داوول چغوب طوزان

طوفراق طوزدردى و مشركلرنىڭ چاطرلرن يىروب بتردى . بونىڭ
اوزرىنه آنلرنىڭ تورلىسى تورلى طرفقه طارالوب كېتىدىلر . اهل
اسلام سلامت قالدى .

حديبيه معاهدهسى

(ھىجرتنىڭ آلتىنچى يىلىدە)

رسول اكرم ھىجرتنىڭ آلتىنچى يىلىدە مكى دورت يوز قدر صحابە
بەلرى ايله كعبە معظمه نى طواف قىلور اىچون مكەگە بارمق بولوب
يولغە چقىدىلر . مقصودلرى قريشيلر ايله صوغشو توگل ، بلكە كعبە
معظمه نى زيارت قىلو بولدىغىدىن رسول الله صحابە لرگە برەر قلچ دن
باشقە قورال آلماسقە قوشقان ايدى . قريشيلر بو وقت مسلمانلرنى
مكەگە كرتىرگە تله مدىكلرنىدىن « حديبيه » آدى اورىندە حضرت
رسول ايله قريش آرەسندە بر معاهده ياصالدى . بوڭا « حديبيه -
معاهدهسى » دىلر .

بو معاهده نىڭ شرطلرنىدىن بعضىلرى بونلردىر :

مسلمانلرنىڭ مكەگە كىرولرى كىلەچك يلقە كىچكىر بىلورگە ،
ھىج وقتندە مسلمانلر ھىج قىلغان چاقە مشركلر كعبە نى اوچ كون
بوشاتوب طوررغە ، اسلام طرفىدىن قريش طرفىنە چغۇچىلر قبول
ايتلورگە ، اما قريش طرفىدىن اسلام طرفىنە چغۇچىلر قبول ايتلماسكە .
بو معاهده اصحاب كرام غە بىك آور كىلسە دە آخىرندە مسلمانلر
اىچون كوب فائىدەسى كورلمىشدر . « حديبيه » دن فائىتودە اصحاب
كرام طرفىدىن يهودىلرنىڭ « خىبىر » قلغە لرى ضبط اولنوب حضرت
على نىڭ زور باطرفلى كورلدى .

ایلچیلر یبارو

هجرتنڭ یدنچی یلنده رسول اکرم حضرتلری عجم شاهی «کسرا» غه، روم ایمپراطوری «هرقل» گه، مصرملکی «مقوقس» گه، حبش حکمداری «نجاشی» غه، شامده حکومت ایدوچی «حارث بن - تمرغسانی» گه و «یمامه» حاکمنه دین اسلامغه اوندب خطلر و ایلچیلر یباردی. مذکور خطلرغه باصار ایچون کموشدن «محمد - رسول الله» دیب یازولی مهر یاصاتدی.

هجرتنڭ سیکزنجی یلنده، صکره صحابه کرامنڭ الوغلرندن اولان، خالد بن ولید، عمرو بن العاص، عثمان بن طلحه رضی الله عنهم حضرتلری اسلامغه کردیلر.

مکه نڭ اسلامار طرفندن آلنووی

حدیبیه صلحندن ایکی یل سوڭ، یعنی هجرتنڭ سیکزنجی سنه - سنده مشرکلر مسلمانلر ایله یاصاغان معاهده لرن بوزغانغه کوره، رسول اکرم حضرتلری اون مڭ قدر صحابه لری ایله مکه نی آلور ایچون مدینهده حرکت ایتدیلر هم کوب مشقت چیکماینچه مسلمانلر مکه شهرینه کررگه موفق بولدیلر. اوشبو وقتده مکه لیلرنڭ باشلی بولغان «ابوسفیان» ایمان غه کیلدی. بو حال مکه خلقینه بیک ناچار تائیر ایتوب کوڭللرن توشوردی. سوندن سوڭ کوب قارشوب طورماینچه مسلمانلرغه تاپشردیلر.

حضرت پیغمبر مشرکلرنی جیکوب مکه گه کرگاچ عفو عمومی اعلان ایتدی. کعبه نی پت لردن طازارتدی. بوندن سوڭ مشرکلرده

مسلمانلرغه فارسو طور رلق قوت فلان قالما دی. وقتیله حضرت رسولگه و مسلمانلرغه بیک کوب اذا وجفا ایتکان مشرک لر ، حاضرنده مکه گه جیکوب کرگان وتلاسه نیشلرگه قولندن کیله، طورغان حضرت پیغمبرنک اوزلری حقنک یغشی معامله ایتوینی کورگاچ بیک کوبسی دین اسلامغه کروپ اخلاصلی مسلمان بولدیلر.

مکه آلنغاندن صوگ « حنین »، « تبوک » و « طائف » صوغشلیری کبک دخیگ برنیچه غزالر بولوب ، دین اسلام عربستاننک تورلی طرفنه طارالدی . اسلامغه کرگان مملکتلرگه دین اوگره تر ایچون اصحاب کرامدن بعضیلری یباریله طورا ایدی .

حجة الوداع

هچرتنک طوقزنجی یلنده رسول اکرمنک بیک یقین کوردیگی ابوبکر الصدیق رضی الله عنه حضرتلری مسلمانلر اوستنه « امیرالحاج » ایتلوب مکه گه یبارلگان ایدی . شونک ایکنجی یلنده رسول اکرم حضرتلری یوزیکرمی مک صحابه لر ایله مکه گه باروب کعبه معظه نی طواف قیلدیلر . بو هچ رسول اکرم نک صوگفی هجی بولدیغندن « حجة الوداع » دیب اتالمشدر .

بو هچ وقتنده ، رسول اکرم حضرتلرینک بو دنیا دن کوچه چاک وقتی یاقنلاشدیغنی آکلانتان : « الیوم اکملت لکم دینکم . . . » آیت کریمه سی ایندیگندن حضرت پیغمبر اصحاب کرامغه عمرینک آز قالدیغنی بلدردی . بارچه سی برلن وداع ایتدی . امتنه کوب وعظ ونصیحت بیردی .

رسول الله نك بو دنيادن كو چووي

رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلری هجرتنك اون برنچی یلنده، ربیع الاول آبی نك اون ایکنچی کیچه سنده آلتمش اوچ یاشنده اولدیغی حالده مدینه منوره ده بو دنیادن دار البقاغه کوچدی. اصحاب کرام جانلرندن عزیز کوردکلری پیغمبردن آیرلشوغه بیک قایغورشدیلر. قرآن کریمنی یول باشچیسینی ایتوب طوتهرق دین اسلامده ثابت قالوب، آنی دخیده قوتلندررگه طریشدیلر.

قرآن کریم آیت آیت اولهرق یکریمی اوچ یلده اینوب بتدی وانسانلرنك دنیا و آخرت سعادتلری ایچون لازم بولغان شریعت حکملرینك هر قایوسینی کمال فصاحت و بلاغت ایله جامعدر.

حضرت رسول نك زوجتهلری

برنچی :- خدیجه بنت خویلد حضرتلری. رسول اکرم نك اؤلوغ وزجه سی اولدیغندن «خدیجه کبری» اسمیله مشهوردر. نبوتنك اوننچی یلنده آلتمش بش یاشنده مکه مکرمه ده وفات ایتدی. ۲ نچی :- سوده بنت زمعه. اوللا اصحاب کرامدن سکران بن عمرو نك نکاحنده اولوب، ایرینك وفاتندن صوئک طول قالغاچ حضرت رسول طرفندن تزوج بیورلدی.

۳ نچی :- عائشه بنت ابی بکر الصدیق. طوقز یاشنده وقتنده هجرتنك برنچی یلنده مدینه ده زافنی اجرا اولوندی. هجرتدن ۵۸ سنه صکره ۶۶ یاشنده وفات بولوب مدینه ده دفن ایتلدی.

۴ نچی :- حفصه بنت عمر. ۶۵ یاشنده مدینه ده وفات ایتدی.

- ۵ نچی :- زینب بنت حزیمة الهلالیه . فقیر لر و مسکین لر گه ایروچه شفقتلی اولدیغی ایچون «مسکینلر آناسی» دیب آتالمشدر .
- ۶ نچی :- ام سلمه بنت ابی امیه . اصل اسمی «هند» اولوب سیکسان دورت یاشلرنده وفات ایتدی .
- ۷ نچی :- زینب بنت جحش . اوْلا زید بن حارثه نك نکاحنده ایدی . آندن طلاق ایتلنکدن صکره رسول الله نك خاتونلری جمله سینه کرمک ایله مشرف اولدی . ایللی اوچ یاشنده وفات ایتدی .
- ۸ نچی :- ام حبیبه بنت ابی سفیان . اصل اسمی «رمله» در . اوْلگی ایری عبدالله بن جحش حبشه وفات ایتکندن صوْک رسول الله طرفندن تزوج ایتلدی .
- ۹ نچی :- جویره بنت الحارث . هجرت نك بشنچی یلرلرنده «مریسیع» واقعه سنده اسیر آلنهرق آزاد ایتلگانندن صوْک رسول الله نك زوجهلری جمله سینه کردی . آلمش بش یاشنده وفات ایتدی .
- ۱۰ نچی :- میمونه بنت حارث الهلالیه .
- ۱۱ نچی :- صفیه بنت حبیب .
- ۱۲ نچی :- ماریه قبطیه و ۱۳ نچی :- ریحانه بنت سمعون در . بونلرنك کوبسی حضرت رسولنك ازدواج شرفنه نائل اولوب ، بعضیلری جاریه لر ایدی .

رسول اکرمنك بالالری

حضرت رسولنك: قاسم، عبدالله، ابراهیم اسملرنده اوچ ایر بالاسی؛ زینب، رقیه، ام کلثوم، فاطمه اسملرنده دورت قزبالاسی

بولدى. حضرت فاطمه دن باشقه لرى رسول الله نىڭ اوزىدىن الوك وفات اولوب نسللىرى قالمايدى. حضرت فاطمه ايسه حضرت على نىڭ نكاحىدا اولوب، حسن و حسين رضى الله عنهما حضرتلرىنىڭ آناسيدىر.

خلفاى راشدين حضرتلىرى

(سنه ۱۱ هجرىه ۱۱ دن ۴۱ گه قىر)

۱

حضرت ابوبكر الصديق (رضى الله عنه)

حضرت رسولنىڭ دنيادىن اوتتويىنە ھەمە صحابەلەر بىك قايفور- شديلىر. رسول اكرم اوزىنىڭ ايسانلىگىدە اوزىدىن سوڭ خليفە بولاچق كىشىنى آشكارە ايتوب بلدىرگەن ايدى. شول سببلى آنىڭ ارتقالى بعدندە مسلمانىلر رىئىس سز قالدىلەر. اوتە دە بىرودە طىنچ- سزلىق وچوالولر چغو احتمالى يوق توگل ايدى. شوڭارغە كورە، اصحاب كرام اهل اسلامنىڭ عمومى اشلىرىنى اداره ايتار اىچون رسول الله پىرىنە تىزىرەك بر خليفە سايلارغە قرار بىردىلەر. بونىڭ اىچون انصار و مهاجرىن « سقىفە بنى ساعد » گە جىيىلوب خليفە سايلاو طوغروسىدە كىكاش ايتارگە باشلادىلەر. انصار خليفە نىڭ اوز ياقلىرىدىن بولوون تەلدىلەر. چونكە: مهاجرىن بىزنىڭ اچمىزگە كىلوب ھمايە طابىدى، اسلامىت انصارنىڭ اجتهاد و غيرتى آرقە سىندە انتشار ايتدى، دىدىلەر. شوڭا كورە اوزلرن قىرىشىلردىن آرتوغراق سانىسىلرى كىلدى.

مهاجرىن ايسە خليفە نىڭ اوز ياقلىرىدىن سايلانوون تىوش

کوردیلر. چونکه: بز عرب قبیله لرینک جرمتلیره گی بولغان قریشدنمز، رسول الله قبیله سندنمز، اسلامیت ایچون مال و ملکمنی طاشلاب شول قدر زحمت و مشقتلر کوردک، حضرت رسول فایو قبیله دن بونسه آنک خلیفه سیده شول قبیله دن بولورغه کیرهک، دیدیلر.

انصار «سعد ابن عباده» دیگان ذاتنی خلیفه صایلارغه تیلر ایدی. صحابه لر آره سنده اختلاف چغوب کیتسه خلیفه صایلاوه مسئله. سینک اوکایسزلانوب کیتوون آکلاب حضرت ابوبکر الصدیق، عمر ابن الخطاب وعبیده بن الجراح رضی الله عنهم حضرتلری بومسئله نی تیزرهک اوزهرگه واتفاقسزلقنی بتررگه طرشدیلر. صکره اصحاب کورام حضرت ابوبکر الصدیق رضی الله عنه نی خلیفه صایلا دیلر.

حضرت ابوبکر الصدیق بن قحافه رضی الله عنه الک اول اسلامنی قبول ایتوچیلردن اولوب، همه بایلیغینی دین اسلام یولنده طوتقان، هجرت وقتنده «غار» ده رسول الله نک ایبده شی بولونغان برذات ایدی. بوندن باشقه، هر وقت رسول اکرم نک اوک یاغنده اوطور ووی، رسول اکرم نک خسته لگی وقتنده نماز لرده اماملق قیلوب، حضرت پیغمبر نک آکا اویوب نماز اوقووی باشقه لرغه قاراغانده اوزینه زور فضیلتلر بیره ایدی هم اوشبو حاللرگه آنک خلیفه صایلانووی ایچون اشارت دیب قارالمشدر.

بنی هاشمدن و باشقه لردن برآز کشیلر حضرت ابوبکر نی خلیفه لکگه صایلاوغه قاتناشمی قالدیلر و آنلر اچنده حضرت علی بن ابی طالب رضی الله عنه ده بار ایدی. لکن بونلر نک قارشو طور ولری اوزاق غه بارمادی. تیزدن اتفاق غه کیلدیلر: حضرت ابوبکر ایله حضرت عمر، حضرت علی گه ابو عبیده الجراح نی یباروب آنک اوزینه وهمه اصحاب کرامنی بر اتفاق غه کرترگه موفق بولدیلر.

پیغمبر لك دعوا ایتو چیلرگه

قارشو صوغشلر.

رسول الله زمانی نك صوڭ كونلرنك عر بستاننك بعض يرلرنك يالغانچى
پیغمبرلر ظاهر بولوب خلقتی قوتورترغه باشلاغانلر و بعضیلری
اوزلرینه بایتاق کشیلرنی اهرتکانلر ایدی. بونلرنك اڭ مشهورلری
« اسود العنسی » ایله « مسیلمة الکذاب » در.

هجرتنك اون برنجی یلنده حضرت ابوبکر خلیفه بولغاچده « اسود
العنسی » گه قارشو « یمن » گه و « مسیلمة الکذاب » گه قارشو
« نجد » گه عسکر یبارلدى و اسلام عسکرى کیلو برلن « اسود العنسی »
تیزدن اوتردى. اما « مسیلمة الکذاب » عسکرى ایله اسلام عسکرى
اره سنده یخشوق زور صوغش بولدى.

« مسیلمة الکذاب » « بنی حنیفه » قبیله سندن اولوب « نجد » ده
« یمامه » اسملی یرده طورا، بنی حنیفه قبیله سندن و چیت عربلردن
بایتاق کشینی اوزینه ایمان ایتدرگان ایدی. آڭا قارشو یبارلگان
اسلام عسکرینه باشلق ایتوب خالد بن ولید رضی الله عنه تعیین
قیلندی و « عقرباء » اسملی یرده ایکی عسکر فاره قارشو کیلوب
زور صوغش بولدى.

دشمن عسکرى اسلام عسکرینه قاراغانده دورت مرتبه کوب
بولسه ده « خالد بن ولید » حضرتلرنينك تدبیری و اسلام عسکرينك
باطرلقى سایه سنده مسیلمه عسکرى تیزدن چيڭلدى. صوغشده بنی
حنیفه قبیله سندن بيك آزکشی سلامت قالدى. اسلام عسکرندن ایکی
مڭ قدر کشی شهید بولدى. « مسیلمه » اوزی اوشبو « عقرباء »

صوغشندە اوتۇرلدى. شونڭ ايله برابر، بوسوغش بىك چىتىن
 وشدتلى بولدى. حتى اوزىنڭ تدبير وشجاعتى سايه سنده «الله نڭ
 قلىچى» ديه اتالغان حضرت خالد بن ولید بولماغان بولسه بوسوغش
 اسلام عسكىرىنڭ چىكوى خىلى مشكل بولغان بولور ايدى.

موتد لىرگه قارشو صوغشلىر - اسلام حكملرىنڭ بعضىلىرى عربلىرگه
 قىيىن كورنىگانلىكىدىن دىن اسلامدىن كىرو دونوچىلىر و زكات بىرودن
 باش طارتوب اطاعتسىزلىك ايتوچىلىر بولغالى باشلاغان ايدى. حضرت
 ابوبكر بونلرغه قارشو عسكىرىباروب اطاعتگه كرتدردى و اطاعتگه
 كورمه گانلىرى قتل ايتلدىلىر.

شريعىت حكملرىنه قارشو كىلوچىلىرىنڭ اڭ كوچلىسى «بنى
 يربوع» قىبىله سىنڭ باشلىقى «مالك بن نويرة» ايدى. اُنڭ اوستنه
 خالد بن ولید رضى الله عنه كىتىدى. مالك، حضرت خالدگه: روزه
 بىرلىن نمازنى قبول ايتسەدە زكاتنى بىرمايه چىگنى قىطعى صورتدە بيان
 ايتدى. شول سببلى حضرت خالد اُنڭ باشىن كىسىلدردى.

موتد لىرڭ اىڭ كوچلىسى بولغان «مالك» اوتۇرلىگاندىن صوڭ
 باشقه لىرىنڭ اهمىتى قالمادى، آنلر اوستنه بىبارلىگان اسلام عسكىرلىرىنڭ
 همه سى چىكوب قايتدىلىر وشول طرىقچه موتدلىر بىتۇرلدىلىر.

قرآن فى جيو - حضرت رسولنڭ اوزى وقتندە قرآن كرىمنى
 هر كم كوڭلدىن بىكلى و صحابه لىرڭ بىرسى اىكنچىسىنه اوگرەتب طوراً
 ايدى. قرآننى كوڭلدىن بىكلەگان كشىلىر كوب بولغانغه كوره ياڭلىشلىق
 بولمى، اڭر برر بىرە شىبهه بولا قالسه درحال حضرت رسولنڭ
 اوزىدىن صوراب اوگرەنەلىر ايدى. لىكن رسول الله نڭ ارتىغاندىن
 صوڭ قرآننى كوڭلدىن بىكلەگان صحابه لىر صوغشلىردە شهيد بولوب
 كىتىكان صابىن آزايا بارغانغه كوره، قرآننڭ بعض بىرلىرىندە اختلاف
 بولو احتمالى بار وشول اختلاف اوزرىنه كوڭلدىن بىكلەنسه ياڭلىشلىق

بولورغه ممکن ایدی . شوکا کوره ، اصحاب کرامنک اتفاق و اجماعسی اوزره ابوبکر الصدیق رضی الله عنه ، زید بن ثابت الانصاری رضی الله عنه نك همتی برلن قرآن کریم نك آیتلرینی بریرگه جیدروب مصحف شریف یازدردی . یازلغان اوشبو برنچی قرآن کریم ام المؤمنین حضرت حفصه نك ایووینه قویلوب آنك یاننده صافلاندى . سكره حضرت عثمان بوندن نسخه لر یازدروب اطرافقه طاراندی .

حضرت ابوبکر نك عنوانلرندن بری « جامع القرآن » در . حضرت رسولگه و دین اسلام غه افراط درجه ده بولغان صداقتی ایچون ایکنچی بر عنوانی « صدیق » در .

حضرت ابوبکر الصدیق هجرتنك اون اوچنچی یلنده آلتمش اوچ یاشنده وفات ایتدی . خلیفه لك مدتی ایکی یل اوچ آی ده طوقز کوندر . بونك خلافتی وقتنده یالغان پیغمبرلر و مرتدلر نی بتروندن باشقه دخی « عراق » نك بعض یرلری فتح ایتلدی ، « سوریه » و « فلسطین » غه مالک بن ولید و ابوعبیده رضی الله عنهمالرنك قوماندانلر نده یبارلگان اسلام عسکری روملرغه قارشو کیلوب مشهور « اجنادین » صوغشنگ موفقیت قازاندیلر ، شام محاصره و فتح ایدلدى وسائر برنیچه مهم واقعه لر بولدی .

حضرت رسولنك زوجه لرندن حضرت عائشه رضی الله عنها اوشبو حضرت ابوبکر نك قزیدر .

حضرت ابوبکر مرحمتلی ، نچکه کوکللی ، ضعیف گاوده لی ، لکن غایت باطر یوره کلی برذات ایدی . قیین وقتلرده آنك کورسه تکان باطریق و اوتکونلگنه همه صحابه لر حیران قالا طورغان ایدیلر . حضرت ابوبکر نك الك زور مزیت لرندن بریده کشینی یغشی طانووی و اوزی اورینه خلیفه لك گه حضرت « عمر بن الخطاب » نی کورسه تب قالدرویدر .

حضرت عمر (رضی اللہ عنہ)

(سنہ ہجریہ ۱۳ دن ۲۳ گہ قدر)

حضرت ابوبکر دن صوڪ آڙڪ اورنینه حضرت عمر رضی اللہ عنہ خلیفہ بولدی . اول خلافت گہ کیچکان وقتہ اسلام عسکری «عراق» ده عجملر و «سوریہ» ده روملر ایله صوغشمقده ایدی . شونڭ ایچون حضرت عمر برنچی خطبه سنڊوڪ خلقنی عراق صوغشینه باررغہ اونلادی .

حضرت ابوبکر وقتندہ سوریہ گہ یبارلسگان اسلام عسکری «شام» قلعه سنی یتمش کون محاصره بعدندہ ضبط ایتدیلر و بو وقت اسلام عسکرینڭ برنچی باشلغی خالد بن ولید و ایکنچی باشلغی ابو عبیده بن الجراح ایدی .

حضرت ابو عبیده بن الجراح یومشاق طبیعتلی ، صلح طرفداری ، حالبوکه حضرت خالد بن ولید شدنلی و صوغش طرفداری بردات ایتدیلر . حضرت عمر خلیفہ بولغاچده ابو عبیده بن الجراح رضی اللہ عنہ گہ برخط یازوب آتی بتون عسکر گہ برنچی رئیس و امیر تعیین ایتکانلگن بلدردی .

هرکم باشده حضرت خالد نڭ بوڭاکیفی کیتار و ابو عبیده ایله ایکسی آره سنده نزاع چفار دیب ظن ایتسه ده آلائی بولمادی : حضرت خالد حضرت ابو عبیده نڭ قول آستنده خدمت ایتوب اولگی شیکلوک شجاعت و متانت ایله حرکت ایتدی .

سوریہ سفرلری

« یرموق » صوغشی - روم قیصری « ھراقلیوس » یوزیکرمی
 مڭ کشیلک برعسکر حاضرله گان ؛ بوندن باشقه ، آنڭ عسکری ایله
 برگه ، آنڭ متفقی بولغان « غسان » حاکمی « جبّله بن الایهمی » نڭده
 عسکری بار ایدی . روملر شول قدر کوب برعسکر ایله اهل اسلام
 اوستنه هجوم ایچون عربستان غه طوغری یورودیلر .

اسلام عسکرینڭ باشلقلری بوندن خبر آلاچ نیشلهرگه تیوشلگی
 حقنده کیگاش ایتدیلر وهمه سیده حضرت خالد نڭ فکرن موافق کور -
 دیلر . آنڭ فکری : روملر اسلام عسکرینڭ عربستان ایله مناسبتینی
 کیسمه سونلر ایچون اوزلرینڭ مملکتنه یقینراق بر یرگه جیلوب
 اورن طوتودن عبارت ، چونکه اگر چیکلّه قالسه لرده کیرو قایتورغه
 ممکن بولاچق ایدی .

اوشبو پلان غه بناء ، اسلام عسکری « اردن » نهرینه قویا طورغان
 « یرموق » صوی یاغاسینه جولدیلر و شونده دشمن نڭ کیلوون
 کوتارگه قرار بیردیلر .

حضرت ابو عبیده صوغشده باشلق ایتونی حضرت خالد بن ولیدگه
 تاپشردی . چونکه بیک زور بولووی کوتولگان بویله بر صوغشده
 حضرت خالد کبک شدتلی بر ذات نڭ باشلق ایتووی موافقراق ایدی .
 یوزیکرمی مڭ روم عسکرینه فارشو اسلام عسکری اوتوز مڭ کشیدن
 عبارت اولوب ، یوزیسی اصحاب بدردن ایدی .

یرموق صوغشی سوریه ده بولغان صوغشلر نڭ اڭ زوری در .
 روملر اوزلریده کوب بولو اوستنه غسانیلر نڭده قوشیلولری
 آنلرغه کوب قوت آرتدومقده ایدی . شول سببلی بوصوغشده اسلام

عسکری اوچ مرتبه بوزولوب کیر و چنگلورگه مجبور بولدی. لکن هر برسندده حضرت خالد نك تدبیرلری سایه سنده یگیدن توزه لوب دشمن قارشوسینه کیله لر ایدی.

دورتنچی مرتبه صوغشده روم عسکری بیک نق چنگلدیلر. یارتیسندن کوبسی تلف بولدی. غسان حاکمی «جبله بن الایهمی» اسیر توشوب اسلامیتنی قبول ایتدی (سنه هجریه ۱۵).

حضرت خالد نك، اسلام عسکری چنگلگان تقدیرده کیر و چنگلورگه اولدن یولنی تائمین ایتوب قویوی سایه سنده اهل اسلام زور برخطره دن قوتولدی و حضرت خالد اوزی بوصوغشده امثالسز درجه ده زور باطلرلق کورسه تدی.

«یرموق» صوغشنده اسلاملر نك چنگووی بیک زور طریشو و کوب زحمتلر چنگو آرقه سنده بولدی. حتی حضرت عمر بالذات اوزی مدینه دن چغوب صوغشقه باررغه تلاسه ده اصحاب کرام راضی بولمادیلر و موافق کورمه دیلر. آخرنده اسلام عسکرینك چنگووینی خبر آغاچ مدینه ده بیک شادلان دیلر.

اوشبو «یرموق» مظفریتندن صوگ حلب، اورفه، مرعش و ساحل گه طوغری صیدا و جبله شهرلری اسلاملر قولینه کیچوب روم قیصری نك سوریه دن امید ی بتونلای اوزولدی.

حضرت خالد بن ولید نك بوصوغشده کورسه تکان یکتلگینی ایشکچ خلیفه حضرت عمر رضی الله عنه آنی عسکرگه رئیس لکن عزل ایتکاننه اوکنوب: «یا ابوبکر، سیگا رحمتلر بولسون، سین کشیلرنی میندن یخشیراق طانیسن ایکان» دیمش در.

«یرموق» صوغشندن صوگ اسلام عسکری کوب وقت اوتکار- ماینچه «قدس» شریفنی محاصره ایتدی.

قدس شریفی آلمووی - «فلسطین» گه یبارلگان عمرو بن

العاص حضرتلری «ارتبون» آدی بر روم گنیرالنیك عسکرینی چیگوب «نابلس»، «یافه»، «غزه» شهرلرینی آغاندن صوڭ گنیرالنی قدس گه کرتب شهرنی محاصره ایتدی. قدس نڭ روم پاتریارخی اگر سیر المؤمنین ایله بالذات اوزی مصالحه و مقاوله ایته آلسه قلعه نی صوغشسز تسلیم ایته چگن اسلام عسکرینک باشلغی حضرت ابو عبیده گه بلدردی. حضرت ابو عبیده بو تکلیفنی تیزدن مدینه منوره گه خلیفه گه یازدی.

حضرت عمر اوزینک بر قلی ایله ایکیسینه بر دوه آلوب و آلماش تیلمه ش شوڭارغه منوب قدس گه باردی. قدس گه کرگان وقتده دوه گه منو نوبتی قلغه طوغری کیلگانلکدن حضرت عمر آنده جیاو کردی. آنڭ نی قدر تکلفسز و نی قدر عدالت طرفداری بولغانلغنه بو اقوعه دلیلدر.

«قدس» شهری حضرت عمر گه تسلیم ایتلیدی. اول آنڭ خلقینه هیچ بر تورلی ظلم و جبر ایتدرمه دی. خروستیانلر نڭ دینلرینه تیمه دی. آنلر نی اوڭگیچه اوز دینلرنده تامامیله ایرکلی قیلدی. روحانیلر نڭ کلیسالرغه نظارتلرینی اوڭگیچه اوز قوللرنده قالدردی.

حضرت عمر ایله قدس پاتریارخی آره سنه بر عهد نامه یاصالوب بر نیچه شرطلر ذکر ایتلیدی. صکره لری اسلام خلیفه لری طرفندن ضبط ایتلگان باشقه مملکتلر نی اداره ایتو حقنده ده اوشبو عهد نامه گه قاراب کوچرگیچ آنه رق اش یوروتلیدی. بو عهد نامه نڭ شرطلرندن بوسی: مملکتنی ضبط ایتگان مسلمانلرغه «جزیه» (ویرگو) بیرونی قبول ایتگان بر ملت نڭ جان، مال و عرضی تامامیله محافظه قیلنودن عبارتدر. «قدس» نڭ آنووی حضرت عمر خلافتی نڭ اڭ زور واقعه لرندندر. آندن صوڭ ابو عبیده بن الجراح رضی الله عنه سوریه فتحینی تمام ایتدی.

سوریہ نڭ اڭ زور شهرلری بولغان « بَعْلَبَكْ »، « حَمَص »
 « حَمَا »، « لَادِقِيَه » و اڭ صوگره « حَلَبْ » و « اَنْطَاكِيَه » آلنوب،
 سوریهده روم حكومتی بترلدى، روم تلى اونتولدى، آنڭ اورینه
 عرب تلى طارالدى .

سوریه اشى بتكاچدن « عمرو بن العاص » رضی الله عنه مصرغه
 یباریلوب، مصر، اسکندریه، طرابلس غرب شهرلری روملر قولندن
 آلندی و بو صوغشلرده حكومت غزینه سینه بیک کوب مال حاصل
 ایتلدى .

روملردن « جزیه » و تابعیتنى قبول ایتگان کشىلرنڭ اوزلری،
 مال ملک، عرض و ناموسلری هم بتون حقوقلری شرعا نامین
 ایتلگانگه کوره، اسلامیتنڭ عدالت و حقانیتى تیره یاقغه طارالوب
 مملکتلرنى ضبط ایتو چیگل لشدی، کوب قلعهلر صوغشسز اوزا اختیار
 لری ایله اسلام قولی آستینه کره طورغان بولدیلر .

ایران سفولری

کوپر واقعه سى، «قادسیه» صوغشى «مداین» آنووی .

حضرت عمر رضی الله عنه نڭ غلامتى وقتنده ایرانك «ساسانیان»
 سلاله سندن « یَزْدَجَرْد » ثالث اسملى بر آدم شاه اولوب، مملکتنڭ
 هر طرفنده « زَرْدَشْت » مذهبنده گى مجوسیلر طورهلر ایدی .
 عربلر سوریه طرفنه هجوم ایته باشلاغاچ ایران غه دخى

« ابو عبیده بن مسعود الثقفی » نڭ قومانداسنده عسکر یبارلدى . لکن بو سفر نڭ باشنده خیلى اوڭایسزلق بولدى . شوپله که : عسکر باشلغى ابو عبیده « زاب » صوى اوستنه کوپر سالدروب عسکرن ایرانیلر اوستنه یبارگان ایدی . فقط عرب آتلىرى « یزد جرد » نڭ قیللرندن اورکوب کیری قایتورغه باشلادیلر . ابو عبیده اوزى بر فیل آستنده قالبوب شهید بولدى . باشلقلرینڭ وفاتن ایشتکاج عرب عسکرى دخیله نغراق بوزولوب ، کیری کیله رهك بر یولى کوپر که کرگاج کوپر یمریلوب عسکر نڭ کوبسى صوغه غرق بولدى و بر قسیمیده ایرانیلر قولینه اسیر توشدى .

بو کوپر واقعه سنى اهل اسلام ایچون بیک تاءسفلی بر واقعه بولدى (سنه ۱۵ هجریه) .

ایرانیلردن « شابور ذوالاكتاف » اسملى بره و عرب اسپرلرینڭ قوللرن صورتب چتاروب آنلر حقتده زور وحشتلر اجرا قیلدى . کوپر صوغشندن قوتولغانلرئى ، عربنڭ مشهور بکتلرندن « مثنى » ^{۱۵} جیوب یڭى باشلق کیلگانچه که قدر ترتیب و انتظامده طوتدی . « مثنى » صوغشده قهرمانلق کورسه تب کچکنه بر « خالد بن ولید » اسمینی آلدی .

عسکر که یڭى باشلق بولوب « سعد بن وقاص » رضی الله عنه کیلدى . اول کیلگانچ بر آزدن صوڭ « مثنى » آغان جراحترلرندن وفات ایتدی .

یڭى رئیس عسکرینی « قادیسه » آدلى اورنده جیدی و صوغشدن الوك باشده یزد جرد که ، آندن صوڭ آنڭ عسکر باشلغى « رستم » که ایلچی یباروب دین یاکه جزیه قبول ایتولرن تکلیف ایتدی . اگر بو ایکی نڭ برسى قبول ایتلماسه آنلر ایله صوغشه چغن نلدردی .

ایرانیلر عربلرنڭ بوتکلیفلرن قبول ایتمه دیلر. شول سببلی صوغش باشلاندى. صوغش بیک قاطی و قانلی بولدى. سعد بن وقاص آورو بولغانلقدن صوغشده اوزی قومانده ایته آلمادی. یوز یکریمی مڭ ایرانیلرغه هجوم ایتکان اوتوز مڭ عرب عسکری باشک بیک طارلقغه توشدیلر. لکن شامدن کیلوب اولگورگان یاردم سایه سنک دشمننی چیکارگه موفق بولدیلر. ایرانیلر عسکرینڭ باشلیغی « رستم » اوترلدى. بوضوغشقه «قادسیه صوغشی» دیلر. بوضوغشده اهل اسلام زور برغالبیتگه ایرشدیلر. ایران عسکرینده بولغان همه مال، ملک، زینت و جوهرلر عربلر قولینه توشدی. حتی ایرانیلر فاشنده مقدس صانالغان و «درفش کاویانی» دیب یورتوله طورغان فلاقلرده عربلرگه ئله کدی.

قادسیه صوغشندن سوڭ عرب عسکرینڭ باشلیغی سعد بن وقاص رضی الله عنه تیزدن ایراننڭ پایتختی بولغان «مداین» شهرینی محاصره قیلدی. یندی آی محاصره بعدنده بوشهرده آلتدی.

بوضوغشلرده اسلام عسکرینڭ چیکو خبرلری، مدینهگه ایرشکچ همه مسلمانلر غایت سویونشدیلر و حضرت عمر رضی الله عنه اصحابنی جیوب: جزیره العربده، باشقه ملتلر طرفندن اوتولوب قالغان عربلرگه، اسلامیتنڭ علویت و قوتی سایه سنده روملردن شامنی، ایرانیلردن مدایننی آلوب، اول یاقلرده حکملرینی یورتونی نصیب ایتدیگی ایچون جناب حقغه حمد و ثنالر ایتدیلر.

«کوفه» و «بصره» نڭ بنا ایتلولری - بوضوغشلردن سوڭ ایران شاهی «یزدجرد» نڭ کوچی بتوب، عربلر ایراننڭ هر طرفینه عسکرلر یباردیلر و مملکتنی بتونلاي ضبط ایتارگه باشلادیلر. بو

ایران طرفنده غی اشلر بیک اهمیتلی هم کوبسنجه آشغچ بولوب، بار خصوصده ده خلافت اورنی بولغان مدینه دن امر کوتو اوکایسز، چونکه اول، صوغش یرندن بیک یراق ایدی. شونک ایچون «عراق» ده حکومت اسلامیگه بر مرکز یاصارغه لزوم کوردی. شول سببدن امیر المؤمنین حضرت عمر سعد بن وقاص گه خبر یباروب برقلعه بنا ایتارگه قوشدی. اول دخی «کوفه» و «بصره» شهرلرینی سالدردی.

کوفه شهری عربستان طوراغینه اوخشاغان بر چولده ایدی. صکره علوم اسلامیه ننگ کزلرندن برسی بولدی. سعد بن وقاص کوفه شهرنده اوطوروب شرق و شمال یاقلرینه «ابوموسی الاشعری» فی یباردی.

بوندن صوگ ینه عربلر ایله ایرانیلر آره سنک «نهاوند» شهرینک یانک بیک قاطی بر صوغش بولوب بونسنک ده عربلر چیکدیلمر (سنه هجریه ۱۸). عراق صوغشلیرنک ایگ قاطیسی ده اوشبودر.

بو صوغشده چیکلگاندن صوگ ایرانک غی «ساسانیان» حکومتی اولگی قوتن طابا آلماینجه آفرونلق ایله کاملا منقرض بولدی. بوندن صوگ اهل اسلام آذر بایجان، کرجستان، ایران مملکتلرینی کاملا ضبط ایتدیلمر و «أحنف بن قیس» حضرتلری قومانداسنک غی اسلام عسکریک «خراسان» یاقلرینه هجوم ایتدی.

حضرت عمرنک شهید ایتلر وی - حضرت عمر رضی الله عنه هجرتنک یکرمی اوچنچی یلنک ایرانلی «ابولؤلؤ» اسملی برمجوسی قل طرفندن شهید ایتلدی واوزینک وصیتنه بنا، رسول الله زیارتی ننگ یانینه دفن اولوندی.

حضرت عمر غایت جسور، عدالتنی سویه، کوکل و خاطرگه

قارامی، شریعتدن قل قدر آیرلمی طورغان بر ذات ایدی. فکر و تدبیرینک طوغرولغی قیلغان اشلرینک همهنک کوریله کیلمشدر. آنک خلیفه لگی وقتنک اسلام مملکتی نک چیکلری «نجد» دن قفقاس طاولرینه و «قطای» حدودندن «تونس» گه قدر باروب یتدی. حکومت خزینه سی غنیمت ماللریله طولدی. شولای بولا طوروبده حضرت عمر اوزی دنیا مالینه هیچ قزقمی، قارنی طویارلق قدر آقچه غه قناعت ایته، اوستنده گی کیوملرنده بعضا یامولر بولا ایدی.

حضرت عمر تاریخده اسمی قالغان الوغ آدمارنک ایك مشهور- لرننددر. اون یل یارم سورگان زمان خلافتنک نی قدر کوب یرلر فتح ایتارگه نائل بولغانلغی میدانده در. صوغشلرده آلنگان غنیمت ماللری ایله دولت اسلامیه کورلمگان بر معموریت و سعادت گه نائل بولدی.

حضرت عمرنک فتوحانندن بیگه ك سطوت و عدالتی مشهور در. شونک ایچونده آکا «الفاروق» عنوانی یرلدی. حضرت عمر اوز اورنینه خلیفه تعیین قیلماینچه وفات ایتدی. اصحاب کرامنک صابلاوی ایله آنک یرینه حضرت عثمان رضی الله عنه خلیفه تعیین ایتلدی.

۳

حضرت عثمان بن عفان رضی الله عنه

(سنه هجریه ۲۳ - ۳۵)

حضرت عمر اورنینه خلیفه تعیین ایتار ایچون عشره مبشره دن بر هیئت یاصالغان و اول هیئت نک اچنده «عبد الرحمن بن عوف»،

« طلعه بن عبیدالله » ، « زبیر بن العوام » ، « سعد بن ابی وقاص » ، « عثمان بن عفان » ، « علی بن ابی طالب » ، « عبدالله بن عمر » رضی الله عنہم حضرتلری بار ایدی .

بوکشیلر اوچ کون اچنده خلیفه نی اوز آره لرندن صایلا رغه تیوش ایدیلر . لکن صایلاو ایچون جیولشقانده اوز آره بر قرار غه کیله آلماینجه خلیفه تعین ایتونی بتونلای « عبدالرحمن بن عوف » رضی الله عنه گه طاپشردیلر .

اول دخی حضرت عمر وفاتی نك دورتنچی کوننده ، خلیفه لکنی حضرت علی بن ابی طالب رضی الله عنه گه تکلیفی ایتسه ده ، حضرت علی همیشه بر قرار بیره آلماینجه تردد ایتدی . آخرنده حضرت « عثمان بن عفان » رضی الله عنه گه بیعت ایتلدی (سنه ۲۴) .

حضرت عثمان ، عمر بن الخطاب رضی الله عنه نك وصیتی بویونجه بریل غه قدر عامل لردن (والی لردن) برهونی ده عزل ایتمه دی . همه سنی اولگی اورنلرنده فالدردی . لکن آندن صوگ افر با وتعلقاتی نك یوده تولرینه قارشو کیله آلماینجه کوب مأموریتلر گه اوز کشیلرن قویا باشلادی . حضرت عثمان اوزی قریش نك « بنی امیه » فرقه سینه منسوب ایدی .

عبادله صوغشی - حضرت عمر نك خلافتی وقتنده مصر « عمرو بن العاص » طرفندن فتح ایتلگان و اوزی شونده عامل (والی) ایتوب فالدرلغان ایدی . حضرت عثمان آنی شول مأموریتدن آلوب ، اورنینه امویلردن اوزینك سود قرداشی « عبدالله بن سعد بن سرح » نی قویدی .

بو وقتلرده مسلمانلر « تونس » گه قدر باروب یسکانلار ایدی .

روملر « جرجیر » و « غریغوری » اسملرنده گی گنیرالترینه یوز بکرمی مک کشیلک عسکر بیروب اهل اسلام غه فارشو یباردیلمر . گنیرال جرجیر تونسده « قیروان » یانده مسلمانلرغه اوچرادی و « شیبیطله » آدلی اورنده زور صوغش بولدی . بو صوغشده عبدالله بن عباس، عبد الله بن الفاروق، عبدالله بن زبیر و عبدالله بن سرح بولغانغه کوره، عربلر « عبدالله » نی جمع اندروب « حرب العبادله » ديه آتامشردر .

بو صوغشده کینه مسلمانلر چیکدیلمر . عبد الله بن زبیر حضرتلری آتن روم عسکرینک اورتیه سینه قدر سوروب گنیرال « جرجیر » نی اوتردی و باشن کیسوب اسلام عسکرینک باشلی اولان « عبد الله بن سرح » گه کیتردی .

گنیراللی اوترلگاج روملر پریشان بولوب، نورلیسی تورلی یافغه طارالدی و قاچوب بتدیلمر .

قبریس آطه سینک آذنوی - شام والیسی بولغان معاویه بن ابی سفیان کوبدن بیرلی « قبریس » آطه سیننی ضیط ایتارگه تلی ایدی . حتی حضرت عمرنک خلافتی زماننده بو اش آکاده تکلیف ایتلگان بولسه ده اول موافق کورمه گان و : « مین عسکر منی صو اوستنده گی طاقته پارچه لرینه امنیت ایتوب یباره سم کیلمی » دیب جواب بیرگای ایدی .

حضرت عثمان نك خلافتی زماننده ایسه اوزلری تلاگانچه اش یوروتیه آلفانغه کوره، معاویه بن ابی سفیان مصر والیسی عبد الله بن سرح ایله اتفاق ایدرک صوغش کیمه لری (فلوط) حاضرلهب آق دگزده گی « قبریس » آطه سینیه هجوم ایتدیلمر و زور صوغشدن صوگ آطه خلقینی مسلمانلرغه « جزیه » بیررگه راضی ایتوب معاهده یاصادیلمر (سنه ۶ هجریه ۲۸) .

آئین صوڭ « قسطنطينيه » گه (حاضرگی استانبول غه) دخی
 بر فلوپ یبار سه لرده موفق بولا آلمادیلر. لکن بوسفرلر اهل اسلام -
 نڭ قوتن دنیاغه بلدردی .

ساسانیه دولتی نڭ بتووی - « قادیسه » و « نهاوند » صوغش لرندن
 صوڭ اهل اسلام عسکری ایران نڭ هر طرفینه جابلوب مملکتنی
 ضبط ایتارگه باشلادیلر. « فارس » و « عراق » والی لگینه تعیین
 ایتلگان ، حضرت عثماننڭ اقرباسندن « عبد الله بن عامر بن کریز »
 « اصفهان » ، « طوس » ، « مروه » کبی بر نیچه زور قلعه لر نی ضبط
 ایتدی .

امیرلردن « احنف بن فیس » « بلخ » و « خوارزم » طرفلرینه
 هجوم ایتوب حکومت اسلامیه نی اول یاقفرغه توسیع ایتدی . بارا
 طورغاچ ایران بتونلای اهل اسلام قولینه کیچدی . « یزد جرد »
 « مروه » ده وفات ایتدی . اول اولگاچ آنڭ اورنن طوتارلق کشی
 قالماغانغه کوره ساسانیه دولتی تمام منقرض بولدی (سنه هجریه ۳۰) .

قران فی تصحیح ایتو - رسول الله زمانه سی اوتوب ، مصر ،
 سوریه و عراق قطعهلری ضبط ایتلگاندن صوڭ ، شول طرفلرغه
 قرآن و اسلام اوگره تر ایچون یبارلگان اصحاب کرام آره سنده قرآن
 نڭ بعض یرلرنده اختلاف چغا باشلانغان ایدی . مثلا : « وارجلکم »
 سوزینڭ ایکی تورلی اوقلووندن ایکی تورلی معنا چغا ایدی . حالبوکه
 شریعت اسلامیه نڭ نیگزی بولغان قرآن کریم ده اختلاف بولسه اول
 وقت آکارغه امنیت آزابووی ممکن بولا و بو ایسه اصلا جائز توگل
 ایدی . شول سببلی حضرت عثمان ، ابوبکر الصدیق رضی الله عنه نڭ
 زمان خلافتنده یازیلوب ده حضرت حفصه بنت الفاروق ده صاقلانا
 طورغان مصحف شریفنی اساس طوتهرق بر نیچه نسخه لر یازدردی .

و هر یاقعه بر رنی یباردی . شول طریقچه قرآن کریم نڭ اوقلووی شونلرغه قاراب تصحیح ایتلدی . حضرت ابوبکر الصدیق قرآننی جیوچی و حضرت عثمان ایسه توزه توچی و طاراتوچی در .

حضرت عثمان نڭ شهید ایتلووی - (سنه ۳۵ هجریه) حضرت عثمان نڭ خلیفه لگی وقتنده آمویلر حکومت اشلرن بتونلای اوز قوللرینه آلوب ، مملکت اداره سنده کوب اوکایسزلقلرغه سبب بولدیلر . حضرت عثمان یومشاق طبیعتلی و بیک زیاده شفقتلی بر ذات اولدیغندن اقرباسی آنڭ سوزلرینی طسکلامی باشلادیلر . شول سببلی هر یاقده ممنونیتسزلك بولوب ، اصحاب کرامنڭ الوغلیری بواشله حقنده حضرت عثماننی مسؤل طوته ایدیلر .

شامده « ابوذر غفاری » معاویه نڭ مسلک و اداره سینه هر کون قارشو کیلوب کیمچیلکلرن کورسه ته طورا ایدی .

معاویه نی آندن قوتقارر ایچون حضرت عثمان ابوذر غفاری حضرتلرینی باشقه برگه کوچردی . بو واقعه ده خلق غه یغشی تائیر ایتمه دی . آخونده اهمیتسز بر نرسه دن زور بر مسئله چغوب حضرت عثمان رضی الله عنه نڭ شهید ایتلووینه سبب بولدی .

حضرت عثمان ، محمد بن ابوبکرنی مصرغه والی تعیین ایتوب بر قافله ایله آنی شونده یبارگان ایدی .

مصر اهالیسنه بر خط یازوب ، اول کیتکاندن صوڭ خطنی بر ایلچی آرقیلی یباردی و شول خطنڭ یاڭلش اوقلووی زور مسئله قوزغالوغه سبب بولدی .

خطنی یازوچی آدم حضرت عثمان نڭ سرکاتبی « مروان » (۱)

(۱) مروان حضرت رسول زماننده بر عیب اشله گان ایچون بمنگه سورولگان ایدی . اقرباسی حضرت ابوبکر و حضرت عمر زمانلرنه آنی کیرو قایتاررغه اوتنسه لرده* بوز سولنڭ سورگان کشیسنی کیرو قایتاره آلیمز ، دیگان ایدیلر . حضرت عثمان خلیفه بولغاچ امویلر آنی کیرو قایتاروب حضرت عثمان غه سرکاتب ده یاصاغانلر ایدی .

اولوب « ادا جاء الامير فاقبلوا » ديب يازغان ایدی . مصرغه والی (امیر) بولوب باروچی محمد بن ابو بکر ، مصر حدودنده « ابله » دیگان برده حضرت عثمان طرفندن یبارلگان خطنی مصرغه ایلتوچی کشیگه اوچراب آندن خطنی آلدی . عربلر الوک یازوغه نقطه وجرکه لر قویوب یازماغانلقدن آتی « ادا جاء الامير فاقتلوا » ديب او قودیلر و تیزدن کیر و فایتوب عراق عاصیلرینه قوشلدیلر . آنلر ایله برلکده مدینه گه باردیلر . مدینه ده زورطنچسزلق وچوالولر چقدی . حضرت عثمانندن « مروان » نی قولغه آلورغه صوراسه لرده ، ئلله قایا آچو برلن شریعت قوشقانندن آرتق جزاغه دوچار ایتەرلر ديب حضرت عثمان آتی بیرمه دی .

شونك اوزرینه ، عثمان مرواننی یاقلی ديب حضرت عثمان رضی الله عنه گه فارشی اولدن بولغان دشمنلق دخیه آرتدی و عاصیلر آتی اوترمکچی بولوب ایووینه کررگه طرشسه لرده حضرت علینک اوغللری آتی صاقیلر ایدی .

یتمش کون قدر آنک ایوون محاصره ایتکاندن صوگ ، آخرنده فسادچیلر آنک کورشیسینک دیوارن تیشوب ایووینه کردیلر و قرآن شریف اوقوب طورغان وقتنده اوزن شهید ایتدیلر . آققان قانی اگ باشده « فسیکیفیکهم الله . . . » آیت کریمه سینه توشمشدر .

آنک بو شهید ایتلووی هجرتنک ۳۵ نچی یلنده ، ذی الحجه ناک ۱۸ نچی کوننده اولوب ، وفاتی وقتنده حضرت عثمان رضی الله عنه سیکسان ایکی یاشنده ایدی . زمان خلافتی اون ایکی سنه قدردر .

حضرت علی بن ابی طالب رضی الله عنه

(سنه ۳۵ - ۳۸ هجره)

حضرت عثماننك شهيد ايتلوندن صوڭ مدينه ده چوالولر دخير
 ترندی. عشره مبشره دن طلحه وزبير رضی الله عنه لر هم باشقه صحابه لر
 طيفه لکنی حضرت علی گه تسکيفی ايتدیلر. اول باشده بونی قبول
 يتمه دی: «سزگه وزبير بولووم امير بولوومدن آرتوغراقدر» ديه
 جواب بیردی. لکن خليفه لك اورنی بيش کوندن بیرلی بوش طورغانغه
 مهده اصحاب کرام اوزندن بيك اوتنگانگه کوره، حضرت علی
 طيفه لکنی قبول ايتارگه راضی بولدی و حضرت عثمان شهيد ايتلونك
 آلتنجی کونده مسجد ده اوزينه بيعت ايتلدى. اڭ باشده حضرت
 طلحه کيسوڭ قولى برلن بيعت ايتديگندن حاضر بولغان کشىلر
 وندن شوملانديلر.

اصحاب کرامنك کوبسى بيعت ايتسه ده، بعضيلری بيعت ايتتى
 الدیلر. بونلر نك اچنك سعد بن ابی وقاص، عبدالله بن عمر الفاروق،
 مسان بن ثابت، اسامه بن زيد کبی الوغ ذاتلر و حضرت عثماننك
 قينلرندن کوب کشىلر بار ایدی.

حضرت علی نك خلافتی قيين بر مسئله برلن باشلاندى.
 بويله که: بيك کوب کشىلر حضرت عثماننى اوترگان آدملرگه
 بيزرهك جزا بيريلوون تيوش کوره لر و حضرت علی ايسه چوالولر
 بر آزاباصلغاندن صوڭ آنلرنی شريعت بويونچه حکم ايتوب جزالاندرو
 مکرنده ایدی. بارا طورغاچ بومسئله گه برطاقم شخصی فکرلر
 وبوزوق نيتلر فاتناشوب کيتديگندن اش باشقه تورليگه ايله نوب
 رور ایدی.

«جَمَل» واقعه سی - بر آرز خلق : «حضرت علی حضرت عثمان
اوتر و چیلرنی جزالندرمی ، آخرسی اوزیده شونلر یاقیلدر» دیر
سویلی باشلادیلر هم بونلر اوزلرینه بر فرقه بولوب حضرت علی
حضرت عثماننڭ قانن طلب ایته باشلادیلر .

بونلر آره سنده حضرت عثمان وقتنده یمن والیسی بولور
طورغان «یعلی» دخی بار ایدی . اول اوزینڭ بارلق مال و ملکه
اورتهغه قویوب حضرت عثمان نڭ اوجن آلو ایچون صرف ایتار
قرار بیردی .

حضرت عائشه رضی الله عنهاده اوشبو مخالفلرگه قاتناشدی . بعضیلر
حضرت عائشه نڭ حضرت علی گه آچووی بولغانلغن دعوا ایتسه لرده
آلای توگل ، فقط اوزینڭ فکرنچه حقلقنی شولای دیوب بلگانلکدن
حرکت ایتمشدر .

«یعلی» اوزینڭ یوز دینارغه آلغان دوه سن حضرت عائشه
هدیه ایتدگندن بو فرقه کشیلرینه «اصحاب جمل» دیلر .

«اصحاب جمل» کوب کشی جیلوب «بصره» غه طابا کیتدیلر
حضرت علی آنلرغه بو حرکتلرندن طوقتارغه کوب نصیحت ایتوب
قاراسه ده تائیری بولمادی . آخرنده آنلر اوستینه عسکر جیبوب
باردی و «بصره» یاننده صوغش بولدی (سنه هجریه ۳۶) .

صوغشده حضرت علی نڭ مخالفلری طرفنده بولغان طلحه و زبیر
بن العوام حضرتلری شهید بولدیلر . صوغشنڭ اڭ کوچلی اورنی حضرت
عائشه نڭ دوه سی بولونغان یرده ایدی . اول دخی اسپر توشوب
مخالفلر تامیله جیکلدیلر . ایکی یاقدن اون مکلهب کشی تلف بولدی .
جیکگانندن صوڭ حضرت علی بومخالفلر هندن بیک زور عدالت
و مرحمت کورسه تندی ، یاره لانوچیلر قایسی یاقدن بولسه ده همه سی
قارالدى . اولگانلر نڭ نمازلرن اوقوتدی . حضرت عائشه نی دخی
زور احترام ایله مدینه منوره گه اوزاتدی .

آزغنه بر نرسه دن چغوب آخری شولای زورایوب کیتکان
 واقعه اهل اسلام ایچون بیک اوکایسز و مسلمانلرنک اوز آره
 و غشه باشلاولرینک برنجیسی بولدی . بو صوغشقه « وقعهء
 دیلر » دیلر .

« صفین » واقعه سی - معاویه بن ابی سفیان حضرت عمرنک
 یلیقه لگی وقتندن بیرلی شام والیسی بولوب طوراً و آنده اون بش
 ایچنده بیک بایوغان و اوزینه قوتلی طرفدارلر حاصل ایتوب اورینی
 منتقان ایدی .

حضرت عثمان شهید ایتلگاندن صوڭ ، اموی مأمورلر اوز -
 رینک اورنلرندن چغاریله چقلرن آڭلاب معاویه بن ابی سفیان
 یوه سینه جیولدیلر و آنی حضرت علی گه قارشو حرکت ایتدررگه
 رشدیلر .

معاویه حضرت علی گه باشدوق بیعت ایتمه گان ایدی . بر آزدن
 کارغه قارشو حرکت ایته باشلادی . حضرت عثماننک قانلی کیومن
 کیترتب مسجد دیوارینه آصدی و بش وقت نمازده خلق غه کورسه تب :
 « ابوتراب خلیفه نی شهید ایتدی ، ابوتراب شولای ایتدی ، بولای
 ایتدی » دیب سویلی و « ابوتراب » دن مقصودی حضرت علی ایدی .
 شوندی سوزلر سببلی سوریه ده حضرت علی گه قارشو زور
 بر خصومت پیدا بولدی و معاویه ده بوندن استفاده ایدوب اوزینک
 فورغان پلانن میدان غه چغاردی .

« جمل » واقعه سندن صوڭ معاویه ، مصرنی آلچی عمرو بن
 العاص ایله برله شوب حضرت علی گه قارشو آچقندن آچیق عصیان
 ایتدی .

حضرت علی « عراق » اهالیسنه اشانوب شونده قالغان ایدی .

شامدن معاویه فوز غالب عسکر برلن کیله باشلاغاچ حضرت علی د
اوز عسکرن جیوب « فرات » نه ری بویینه کیلدی . ایکی عسکر
بر بر سینه « رقه » یاننده « صفین » دیگان یرده اوچراشدیلر . ایکی
آرده صوغش باشلاندی . باشده اهمیتسز گنه بولغان صوغش بار
طورغاچ بیک زورایدی .

یوز اون کون اچندن طوفسان مرتبه دن آرتق صوغش بولور
ایکی یاقدن یتیش مک لب کشی تلف بولدی . بولنرنک قرق بش مک
قدریسی معاویه طرفدار ی بولغان شاملیلر ایدی . بعض بر صوغش
هیچ طوقتاوسز یدیشه ر کون دوام ایتدی .

صوغشنگ او لگیره ک کولرنده ، صو چفا طورغان اورنلر معاویه
عسکرینک قولنده ایدی . آنلر حضرت علی عسکرینه صو بیرمایینچ
اچازگه اینتکدریلر . صکره لری اول یرلر حضرت علی عسکرینک قولینده
کردی . آنلر شاملیلرغه صو بیردیلر . بو اش انسانیت و مروت
جهتندن شولای تیوش بولسه ده سیاست جهتندن موافق توگل و اگر
حضرت علی عسکریده معاویه عسکری کبی حرکت اینکان بولسا
مخالفلرینک حالی قیینلاشه چق ایدی .

شول قدر قاطی صوغش بولوبده بر نتیجه چقماغاچ ، حضرت علی
معاویه گه خبر یباروب : « دعواچی بز ایکویمز ، بزنگ ایچون شول
قدر کوب کشی تلف بولدی ، ایکو میدان غه چغیق ده قاره قارش
صوغشیق ، حلق کمد بولسه جناب حق شوکا یاردم ایتار ، حلق
اوستکه چفار » دیسه ده ، حضرت علی ننگ فوق العاده کوچلی ایکانن
بلگانگه کوره معاویه آننگ بو تکلیفینی قبول ایتمه دی .

بو خبر عسکر آره سینه طارالغاچ معاویه گه بیک اوکایسز طویولدی ،
چونکه اول : « مین حلق ایچون فی سبیل الله صوغشهم ، حضرت عثماننگ
قانن دعوا قیلام » دیه ایدی . شول سببلی حضرت علی ننگ تکلیفن
قبول ایتناو کیلشی ایدی .

معاویہ اوزی برلن قارہ قارشو صوغشنى قبول ایتمه گاج حضرت علی شام عسکرینه هجوم ایتدی و آنلرنڭ صوغش صفلرن تمام بوزوب کیرو چیگلورگه مجبور قیلدی . « مالک اشتر » اسملی بر باطر معاویہ عسکرینڭ اچینه قدر کروب دشماننى قودى .

لکن عمرو بن العاص حضرت علی طرفندک بولغان عراق عسکرینڭ بیک صوفی بولغانن بله ایدی . شوندن استفاده ایدوب اول اوزلرینڭ عسکرینه بر حیلہ اوگره ندی . شویله که : شام عسکری سونگولرینڭ اوچلرینه مصحف شریفلر طاغوب : « مونه سزنگ ایلہ بزنگ آره مزده کلام شریف بار ، شوکارغه جویلق ! » دبه قچقرشدیلر . شونی ایشتو برلن عراق عسکری قوراللرن طاشلادیلر . حضرت علی آنلرغه : « احتمالکه ، بو بر حیلہ در ، اشانوب بتمه کز » دیب قاراسه ده آنڭ سوزینه اهمیت بیومه دیلر ، صوغشندن طوقنادیلر ، حتی مالک اشترنى کیرو چاقردیلر .

شولای ایتوب صوغش طوقتالدى . مذاکره باشلاندى . خلیفه لک مسئله سی حقتده سویله شوب حقلق اوزره قرار بیزر ایچون ایکی یاقدن برر وکیل تعیین اولوندیلر .

عراقیلر ابو موسی الاشعرینى ، شاملیلر عمرو بن العاصنى تعیین ایتدیلر . ابو موسی الاشعری صافی کوکلی ، حالبوکه عمرو بن العاص عربنڭ عقللی لرندن بیک اوتکون بر کشی ایدی .

مذاکره باشلانچ حضرت عثماننڭ اوجن آلو مسئله سی اونتولدى . قارالغان نرسه حضرت علی برلن معاویهنڭ حکومت ایتولری مسئله سی بولدى .

مذاکره بولاچق کونده وکیللر « دَوْمَةُ الْجَنْدَلِ » آدلی اورنده برله شدیلر . یانلرنده ایکی یاقدن دورت یوز کشیده بار ایدی .

عمرو بن العاص اوزینک اوتکونلگی سایه سنده حیلہ ایلہ ابو موسی الاشعرینی غفلت گه توشوروب خلیفه لکنی معاویہ گه قالدردی . هر ایکی طرف ، بیرلگان قرارنی قبول ایتارگه اولدن عهد ایتدکلرندن قبول ایتمی چاره یوق ایدی .

«نهر وان» واقعه سی - «صفین» صوغشندک دشمننی تمام جیکارگه طورغانده قورال طاشلاب صوغشندن طوقتاغان و اوزلرینک سوز طکلاماولری و وفاسزلقلری سببلی زور فلاکت گه باعث بولغان «خوارج» طائفه سی اوستینه حضرت علی عسکر برلن باروب، دورت مک قدریسنی اوترندی . بو واقعه «نهر وان واقعه سی» دیب مشهور . در (سنه هجریه ۳۸) .

بوندن صوگ حضرت علی نک طرفدارلری کوندن کون ضعیف - لندی ، اوزی کوفه گه قایتوب کیتدی، مدینه گه بارغه ممکن بولمادی . معاویہ شام غه قایتوب کیتدی .

حضرت علی نک شهید ایتلووی - «خوارج» فرقه سی حضرت علی نی ، معاویہ و عمرو بن العاصنی بر کونده اوتررگه قرار بیرگان ایدی .

شامده معاویہ گه قورال برلن هجوم ایتسه لرده سلامت قوتولدی . اوتره آلمادیلر . مصرده ایسه شول کوننی عمرو بن العاص صرخاو بولوب اوزی چقا آلماینچه اورننه بر وکیل چزارغانلقدن خوارج کشیسی شول وکیلنی اوتردی .

خوارجلردن ابن «ملجم» آدی بر فدائی حضرت علی نی مسجد گه بارغان وقتنده شهید ایتدی . بو واقعه آنک خلافتی نک دورتنچی یلنده ، هجرت نک قرونچی سنه سنده اولوب ، وفاتی وقتنده آگتمش اوچ یاشنده ایدی .

حضرت علی رضی الله عنه فضیلت و علویت ده بیک سیرهك طابله طورغان كشیلردن ایدی . علمی ، فضلی ، جومردلق و بهادرلیقى مشهوردر . آنڭ ايله سویله شویده آڭما مائل بولماو ممکن توگل و آنڭ خطبه لری غایت تائیرلی ایدی .

حضرت علی نڭ فاطمة الزهرادن حسن ، حسین و محسن اسملرنده اوچ ابر بالاسی بولدی . صوڭغیسی کچکنه وقتندوق وفات ایتدی . حضرت علی دن صوڭ کوفه خلقی حضرت حسن رضی الله عنه گه بیعت ایتسه لرده اول آلتی آی دن صوڭ خلافتنی ، اوزینڭ آتاسی ايله صوغشقان معاویه بن ابی سفیان غه طاپشروب اوز اختیارى ايله خلیفه لکدن واز کیچدی . فقط بیت المال دن اوزینه کیچنرلك معاش بیریلوون هم حضرت علی یاقلی كشیلرگه تییلماون شرط قیلدی .

بوندن اعتبارا خلفای راشدین دورى بتوب « دولت آمویه » دورى باشلانادر . معاویه نڭ خلیفه لك ایته باشلاوی « دومة الجندل » واقعه سندن اعتبارا بولسه ده ، شرعا حضرت حسن نڭ خلافتنی طاشلا- وندن اعتبارادر .

« امویه » دولتی

امویلردن اون دورت كشی خلیفه بولدی . مدت خلافت لری طوقسان ایکی یل قدردر . بونلر حكومت ایتكان زمانه اهل اسلام شرق و غربده زور فتوحات غه نائل بولدیلر .

معاویہ بن ابی سفیان

(۶۱-۴۱)

امویہ حکمدار لرینک برنچیسى « معاویہ » بن ابی سفیان در .
 بو آدم رسول اکرم زمانده زکات کاتبی ایدی . صکره سوریه ده گی
 اسلام عسکرینه رئیس لک ایتدی . حضرت عثمان زمانده شام
 والیسی بولوب فوق العاده قوت و نفوذ قازاندى . حضرت حسن نك
 خلافتنى طاشلاوندن صوڭ مستقل حکمدار اولوب اون طوقز يل
 حکومت سوردی ، بونك زمانده اسلام دولتی یخشوق زور مظفریت -
 گه نائل بولدی .

معاویہ قریشنك « اموی » خانداننه منسوب برکشیدر . اموی لر
 ايسکیدن بیرلی عربلرگه باشلق ایتارگه تیلیر ایدی . حضرت
 عثماننك خلیفه بولووی ، اوز مقصودلرینه ایریشو حقدن آنلرغه یخشوق
 زور امیدلر بیرسه ده ، خلافتنك ینهدن هاشمی لرگه کوچووی ، یوللرن
 قاپلی ایدی . شول سببدن ، حضرت علی خلیفه بولغاچ امویلرنك کوبسی
 معاویہ تیره سینه جیلوب ، حضرت علی گه قارشو باش کوتارگانلر ایدی .
 معاویہ مقر خلافتنى مدینه ده توگل ، شام ده یاصادی . اوزی
 شونده طوردی . چونکه شامده همه سیده اوز کشیلری ، اوز خلقی
 ایدی . اما مدینه ده اوزینه یخشی قارامایه چقلرن بله ایدی .

معاویہ حکومت ایتارگه باشلاغاچ والیلرنك کوبسنی آلماشدردی .
 هر یاقعه اوز کشیلرینی قویدی . « عمرو بن العاص » نى ینهدن
 اوز اورنینه مصرغه تعیین ایتدی . ايك زياده اطاعت گه کرتارگه

تیوشلی اورن « عراق » قطعہ سی ایدی . چونکہ آندہ حضرت علی طرفدار لری (علویلر) کوب ایدی . شوکار کورہ ، معاویہ آندہ « زیاد بن ابیہ » نی بیاردی . زیاد شدتلی و تدبیرلی برکشی بولغانلقدن « عراق » نی تیزدن اطاعت گہ کرتدی .

معاویہ تیزدن قوروده و دگژده دولت اسلامیہ نڭ قوتلرن آرتدردی و اصلاح ایتدی . روم قیصرینہ صوغش آچوب قسطنطینیہ اوستینہ کیمہ لر بیاردی . شونده بارغان عسکر اچندہ معاویہ نڭ اوغلی یزید و مدینہ گہ کوچوب بارغاج آنڭ ایووینہ حضرت رسول قوناق بولغان خالد بن زید ابویوب الانصاری حضرتلری ده بار ایدی . لکن صوغشدن بر نتیجہ چقما دی . عربلر قسطنطینیہ نی آلا آلماینچہ کیرو قایتدیلر .

حضرت خالد بن زید قسطنطینیہ نی محاصره وقتندہ وفات بولوب ، شونڭ یقینندہ بریرده دفن ایتلدی . صکرہ ہجرتنڭ ۷۵۸ نچی تاریخندہ تورک پادشاهی فاتح سلطان محمد نڭ شیخی آق شمس الدین افندی حضرت خالد قبرینڭ قایدہ ایکانلگن طابوب بیلگولہ تمشدر . بو قبر حاضرندہ استانبولده زور زیارت گاہدر .

معاویہ ، اوزی اولگانندن صوڭ حکومت نڭ اوغلی یزید گہ قالوون نغٹوب قویاسی کیلگانگہ کورہ ، اوزی ایسان وقتندوق خلقنی اوغلینہ بیعت ایتدردی . فقط حضرت علی نڭ اوغلی حضرت حسین ، دخیک بر نیچہ کشیلر بیعت ایتہ دیلر .

معاویہ طرفندن عبدالله بن زیاد قومانداسنہ یبارلگان اسلام عسکری اورتہ آز یاده غی « جیحون » نہرینی اوتوب ترکستاننی فتح ایتدی . ایکنچی بر فرقه عسکر آفریقا قطعہ سنده « سودان » غہ کروپ شول طرفده غی خلقلرنی دین اسلام ایله مشرف ایتدی .

معاویہ ہجرتنک آلمشچی یلندہ ۷۵ یاشلرنندہ وفات ایتدی .
اون طوقزیلی مستقل اولمق اوزره، شامده بارلق حکومت سوروی
فرق یل قدردر .

معاویہ عرب داهی لرنندن اولوب عقلی وسلطنت غه بیک حررض
برکشی ایدی . دولت اسلامیه نی اداره ایتو حقندہ کوب نظاملر
توزودی واداره ملکیه اصولینی باشلاب اول قویدی . اولر آلدندن
اوغلی یزیدگه کوب نصیحتلر ایتدی ، مملکتنی اداره ایتو حقندہ
کیکاشلر بیردی .

حنی « مروان » نك یزیدگه بوی صونوی شبههلی بولغانلقدن ،
معاویہ اوغلی یزیدگه : - « مینی لحدکه قویار ایچون قبر چوقورینه
مرواننی توشورده ، قورالسکنی چغاروب اوستنه توزه ب آندن بیعت
آل » دیگان . یزیدده آتاسینک اوگرهتب فالدروی بویونچه شولای
ایتکان . مروان ایسه الوکدن ثلله نیندی خیالکر قوزوب طورغان
بولسه ده اوزینی قبر اچنده و اوستنده قورال طوتقان یزید نی کورگاچ
نلر نله ماس یزیدگه بیعت ایتکان ، لکن معاویہ نك باشینه آیاغی
برلن تورتب : « اولگانندن صوکنده می حیلہ ایتہسک ؟ » دیگانلگی
مشهوردر .

۲

یزید بن معاویہ

(۶۱ - ۶۴)

« گربلا » وقعه سنی (۱۰ محرم سنہ ۶۱) - معاویہ دن صوکن
اوغلی « یزید » حکومت گه کیچدی . لکن بو، بیک بوزوق طبیعتلی
وفاسق برکشی اولدیغندن کوب کشی بوکار غه مجبوری صورته تہکنه

بیعت ایتدیلر وحسین بن علی ایله، عبدالله بن زبیر حضرتلری بیعت ایتدینچه مکه‌گه کیتدیلر. چونکه حضرت حسن خلافتنی معاویه‌گه طابشرغان وقتده حضرت حسین نك ولى عهد بولووینی شرط قیلغان وشوگنا کوره، معاویه دن صواك خلیفه لك یزیدگه توگل، بلکه حضرت حسین‌گه تیوش ایدی.

عراق خلقی دخی معاویه طرفندن حضرت علی‌گه ایتلگان جبرلرنی اونوتدینچه کوکلرنده صاقلادقلرندن، آنك اوغلی یزید دن آچو آلور ایچون خبر یباروب حضرت حسین نی کوفه‌گه چافر دیلر. حضرت حسین نك یقینلری و دوست ایشلری هر نه قدر آنك باروون معقول کورمه‌سه‌لرده اول آنلرغه قارامادی. یاننه غی خاتون قز و بالالاری ایله بارلغی یتمش کشی اولدقلری حاله مکه دن قوزغالوب کوفه‌گه کیتدیلر.

یزید کوفه‌ده‌گی حضرت علی طرفدارلرینی بر اختلال چفارغه حاضرلنلر دیب ایشتکچ، اوز قاشنده انک عقلی و تدبیری صانالغان کشیلردن قرداشی «عبیدالله بن زیاد» نی کوفه و عراق‌غه والی تعیین ایتکان و اول آنده باروب خلقنی یغشوق طنچلاندرغان ایدی. بو وقتلرده حضرت حسین «کوفه» گه یقینلاشوب کیله ایدی. عبیدالله بن زیاد «عمرو بن ابی وقاص» نی چافر و ب، حضرت حسین نی طوتوب آلوب اوزینه کیتررگه قوشدی.

عمرو بن ابی وقاص دورت مك كشيلاک بر عسکر ایله حضرت حسین‌گه قارشو کیتدی. بونی ایشتکچ حضرت حسین «گر بلا» صحرا سنده بر صغنه‌چی بر ازلرگه باشلادی. اول آراده عمرو بن ابی وقاص کیلوب یتوب حضرت حسین‌گه یالکوز اوزیگنه یزیدگه باروب بیعت ایتارگه تشکیل قیلدی. حضرت حسین بونی قبول ایتمه‌دی. آخرنده ایکی طرف صوغش‌غه حاضرلنوب طورغانده، هچرتنك

آلتمش برنجی یلنده، محرم نك اوندده جمعه كون حضرت حسين رضی الله تعالی « شمر بن ذی الجوشن » آدلی برملعون طرفندن شهید ایتلدی هم عائله و تعلقاتنی ده شونده شهید ایتدیلهر.

عبدالله بن زبیر نك امیرلك دعواسی - گربلا وقعہسی هر یردنك بیگرهك مدینه و مکه اھالیسنه یمان تأثیر ایتدی . بوخبر ایریشو برلن حجاز اھالیسی امویلرگه فارشو عصیان ایتوب ، آنلر نك حكومتن طائیماس بولدیلر و حضرت حسین نك فائنن یزیددن آلو شرطی ایله عبدالله بن زبیر حضرتلرینه بیعت ایتدیلهر .

عبدالله بن زبیر حضرتلری هر نه قدر قوتلی برکشی بولسه ده اشنی احوال سیاسیہ اقتضا ایتکانچه یورتوب مقصودلرینه ایریشه آلمادی . یزید حجاز قوزغالووینه زور اھمیت بیردی و تیزدن عسکر یباردی . آنك عسکری مدینهنی ضبط ایتوب ، مقدس برشهر بولووینه قاراماینچه ، آندہ بیک چرکین اشلر اشلدیلهر . بو واقعه خلقنك امویلرگه دخیده نغراق نفرت ایتووینه سبب بولدی .

امویہ عسکری مکة مکرمه گه باروب هجوم ایتارگه طورغانده یزیدنك وفات بولو خبری کیلگاچ عسکر نك حرکاتی طوقتالدى و بر آزدن صوڭ عسکر کیرو قایتوب کیتدی .

یزید آناسی ایله برلسکده بایتاق مدنلر بدویلر آره سنده طوروب اوسمش اولدیغندن فصیح و شاعر ایسه ده توسکه بیک یمسز و آنك اوستنه خلقی ده بیک نچار بولغان غه کوره بیک سویکمسز برکشی ایدی .

ذاتا ، آناسی معاویه نك بونی اوزی اورنینه حکمدار ایتوب قالدرر ایچون قیلغان اشلریده بیک کیلشسزدر . معاویه بونی حکمدار ایتهر ایچون اوزی ایسانلگنده طرشوب پوروب نورلی طرفدن

رضالق آلدی، حتی مدینه لیلردن بر نیچه الوغ کشىلرنىڭ یزید گه بیعت ایتماو احتماللری بولغاچ معاویه اوزی مدینه گه باروب آنلرنی کوچلهب بیعت ایتردی .

باشدوق شول قدر کوچلهنب بیعت آلنهرق حکمدار بولغان بر کشىنڭ زماننده رسول الله قزىنڭ اوغلى حضرت حسین نڭ شهید ایتلووی و اوشبو حکمدارنڭ عسکری طرفندن اسلاملرچه مقدس بولغان مدینه شهرىنڭ طالانووی، مکه شهرىنڭ یاندرلووی اسلام تاریخى نڭ بىك كوگلسز اورنلریدر .

یزیدنڭ وفاتى هجرتنڭ ۶۴ نچى سنه سنلدر . دورت یل حکمدارلق ایتوب یکر مى طوقز یاشنده وفات ایتكان بو حکمدارنڭ زماننده اسلام مملکتى بايتاق زورایدی . لکن اسلام تاریخى بايتاق پچراندى .

۳

ایکنچى معاویه بن یزید

(۶۴)

یزیددن صوڭ خلیفه بولغان آنڭ اوغلى معاویه تاریخده ذکر ایتلورلك بر نرسه ده اشله مدی . فقط آتاسى كىك بوزوق طبیعتلى نوگل ، ناموسلى ، حمیتلى و دیندار بر کشى ایدى . بر آز صر خاوده بولغانغه کوره اوچ آی قدر گنه خلیفه لك ایتكاندىن صوڭ اوزاختیارى ایله استعفا قیلوب ، بر آز مدت صوڭ وفات ایندى .

۴

مروان بن حکم

(۶۴ - ۶۵)

مروان، رسول الله زماننده مدینه دن سورولگان عاص بن حکم نڭ اوغلیدر. مروان یزید زماننده مدینه ده والی بولوب طوردی. یزید اولگاچ مدینه، مکه و کوفه طرف لرینڭ اھالیسی عبد الله بن زبیرگه بیعت بیرو سببلی، مروان اوزینڭ مدینه ده طوره آلمایه چعن بلوب شام غه قایتدی.

حجاز ده عبد الله بن زبیرنڭ قوت ونفوذی کوندن کون آرتا، خلقنڭ امویلرگه آچوی کیتکان صاین اوسه بارا ایدی.

شونڭ ایچونده شامده مرواننڭ طرفدارلری آنڭ تیره سینه جیلوب، آنی حکومت باشینه کیچارگه تشویق ایتدیلر. اول شونی اشلهدی هم یزیدنڭ طول خاتونن آلوب، یزیدنڭ کچکنه اوغلی « خالد » نی ولی عهد تعیین ایتارگه وعده بیردی. لکن حکومتنی قولینه آلوب بترگاچ خالد نی ولی عهد تعیین ایتماينچه اوزینڭ اوغلی « عبد الملك » نی تعیین ایتدی. خالد نڭ آناسی بوکا آچولانوب « مروان » نی بر تون ده يتاغنده جاريه لرندن بوغدروب اوترندی (سنه هجریه ۶۵).

امویه دولتن قوتلندرگان کشی معاویه ایدی. آندن سوڭ ناچارلانغان بو دولتنی ضعیف لکدن قوتقاروب یڭیدن ترگزوچی کشی اوشبو مروان در. شونڭ ایچونده، مروان دن اول کیلگانلرگه « سفیانیه » و آندن سوڭ کیلگان خلفای امویه گه « مروانیه » دیب اسم بیرلمشدر.

۵

عبد الملك بن مروان

(۶۰-۸۶)

مروان اوترلگاندىن سوڭ آنڭ اورنینه اوغلى عبد الملك خلیفه بولدى .

اول وقتت حجاز، یمن و ایران قطعه لری عبد الله بن زبیر اداره سنده، بصره طرفلری آنڭ قوداشی مصعب اداره سنده و کوفه طرفلریده مختار بن عبد الله بن مسعود الثقفی آدلی بروهگه تابع ایدیلر .

عراق ده چوالولر باشلانغاچ کوفه ده مختار الثقفی ظهور ایدوب حضرت حسین رضی الله عنه نڭ قانن دعوا ایثارگه و اوزینه بیک کوب خلق ایهرتب قان توگارگه باشلادی . گر بلا واقعه سنده عیبلی کورنگان کشیلرنڭ همه سن اوترتب بتردی .

عبد الملك، مختار الثقفی اوستنه ایکی مرتبه عسکر یبارسه ده ایکی سنده ده مختار طرفی چیکندیلر . بوضوغش لرده حضرت حسین اوستنه باروب گر بلا ده صوغشو چیپلرنڭ کوبسی اوتردیلر .

امویلردن حضرت حسین نڭ اوچن آلام دیب مختار نڭ قان توگووی چیکنن آشوب کیتکچ اوزینڭ طرفدارلریده آندن یوز چویردیلر و بصره و الیسی بولغان مصعب بن زبیردن اوزلرینه یاردم صورادیلر . شول سببلی مختار ایله مصعب آره سی بوزلوب صوغشور - غه باشلادیلر . کوفه یاننده بولغان بر صوغشده مختار نڭ عسکری چیکنلی و اوزی اوتردی .

مختار اوترلگاندىن سوڭ کوفه اطرافى عبد الله بن زبیر اداره سینده

کیچدی . ایندی عبد الملک نڭ شوندن باشقه رقیبی قالماغان ایدی . شونڭ ایچون الوک مصعب اوستنه عسکر یباروب آنی اوترندی . آندن صوک ، اوزینڭ عسکر باشلغی بولغان مشهور «حجاج بن یوسف الثقفی» نی اون مڭ قدر عسکر ایله مکه گه عبد الله بن زبیر اوستنه یباردی .

«حجاج» مکه نی محاصره ایتوب آلدی . مکه یاننده فی «ابی قیس» طاوی اوستینه «منجیق» (یراقدن طاش آندره طورغان طاغان) قوردروب شهرنی طاشقه طوتدردی . طاش لرنڭ بعضیلری کعبه الله نڭ بناسینه تیوب بعض یرلرینی خراب ایتدیلر .

آخرنده حجاج (هجرتنڭ ۷۳ نچی یلنڭ) مکه نی ضبط ایتدی . عبد الله بن زبیرنی و باشقه بر نیچه الوغ صحابه لرنی شهید ایله دی . عبد الله بن زبیر حضرتلرنڭ آیاقلرندن آصدروب قویدی (بو اشلرنی اشله وچی کشی رسول الله غه خلیفه لک دعواسنده بولغان عبد الملک عسکرینڭ باشلغی ایدی) .

مکه نی ضبط ایتکندن صوڭ حجاج مدینه اوستینه کیتدی: «حضرت عثمان شهید ایتلگاندن نیچون آڭا یاردم ایتمه دیکز؟» دیب آنده بیک کوب کشیلرگه اذا و جفا بیردی (هجریه ۷۳) .

بوندن صوڭ بتون حجاز و یمن طرفلری امویلر قولینه کروپ بتدی و «حجاج» شول طرفلرغه والی تعیین ایتلدی . «حجاج» تاریخلرده «حجاج ظالم» دیب یورتوله در .

عبد الملک مکه گه عسکر یباروب عبد الله بن زبیرگه هجوم ایتوب برلن شغلرنگان وقتده رومالولر ممالک اسلامیه گه هجوم ایتوب مسلمانلرنی آطنه ده مڭ آلتون ویرگو توله رگه مجبور ایتکانلر ایدی . لکن عبد الله بن زبیرنی اوترتب حجازنی ده اوز قولینه قاراتب استقلال کسب ایتکندن صوڭ عبد الملک شرقی روما ایمپراطورلغی اوستنه

عسکر یباروب آنلرنی جیکدی، بایتاق یرلرن ضبط ایتدی، کوب اسیرلر وغنیمت ماللری آلدی (سنه هجریه ۷۷).

کینه اوشبو عبدالملک زماننده، مصر والیسی، مشهور سردار «موسی بن نصیر» غه بیک کوب عسکر بیریلوب، اوزینک خادمی «طارق بن زیاد» ایله آفریقاغه یبارلدی. آنلر «طرابلس غرب»، «جزایر» مملکتلرن اوتوب «فاس» ننگ غرب حدودنده گی بحر «محیط آطلاسی» غه باروب چقدیلر. مقصودلری «سپته» بوغازی آرقیلی اسپانیاغه چغوب یاوروپانی ضبط ایتو ایدی.

دگزگه باروب تره لگناچ موسی بن نصیر آئینی تزلرینه قدر صوغه کرتب: «یارب، سین عادل شاهد سن که، اگر بوچیکسز دریا مینم یولیمی کیسمه گان بولسه مین سینک جلال وعظمتکنی دخیه یراقلرده طانته چق ایدم» دیووی مشهوردر.

عبدالملک ننگ یمانقلری کوب بولسه ده، آننگ زماننده اسلام دولتی ضعیف لئو وطارالودن قوتقاریلوب خیلی کیگایتلدی. دولت اسلامیه ننگ آقچه لری بر ترتیب گه قویلوب کوبه یتلدی. عبدالملک برنچی اوله رق اوز اسمینه آقچه صوقدردی. آقچه سینک بر یاغنده «قل هو الله احد» ایکنچی یاغنده «لا اله الا الله» هم «محمد رسول الله» ارسله بالهدی و دین الحق «سوزلری یازلغان ایدی.

عربلر ننگ مشهور شاعر لرندن «فرزدق»، «جریر» و «اخطل» اوشبو عبدالملک دورنده یتشمشلردر.

عبدالملک یکرمی بریل خلیفه لک ایتکاندن صوگ هجرندن سیکسان آلتنچی یلده، آلتمش یاشنده وفات ایتدی.

۶

ولید بن عبدالمک

(۸۶ - ۹۶)

عبدالمک اولگاندن صوڭ آنڭ اورننه اوغلی «ولید» حکومتگه کیچدی. آنڭ حکومتی هجرتنڭ ۸۶ نچی یلندن ۹۶ نچی یلینه قدر اون سنه دوام ایتدی. بو زمانلر امویه دولتی نڭ بیک ترقی ایتکان و بیک کوب یکی یرلر آغان و قتلر یدر. ولید آتاسی زماننده باشلانغان ترقیات اسلامیه نی درجه کمال غه ایرشدردی.

حاضرگی اسپانیا مملکتی بولونغان یرلرگه اول زمانلرده «آندالوزیا» دیلر و آنده «ؤست غوت» قراللیغی بار ایدی. لکن آنڭ زور تورهلری اوز آره اختلافده بولونغانلقدن، یاوروپا ایله آفریقا آره سنده غی بوغازغه یقین «سپته» قلعه سینى صاقلاوچی قونت «جولیانوس» اسملی برسی آفریقا طرفنده غی عربلر ایله آسترتن خبرله شوب مملکتنی آنلرغه تسلیم ایتو حقنده کیگاشه ایدی.

آفریقا والیسی بولغان «موسی بن نصیر» بوندی برفرستدن استفاده ایتارگه تیوش طابوب «طارق بن زیاد» اسملی برهونڭ قول آستنه برنیچه کیمه وعسکر بیروب هجرتنڭ ۹۲ نچی یلنده آنلرنی «آندالوزیا» نی فتح ایتارگه یباردی.

طارق بن زیاد، حاضرگی کونده اوزینڭ اسمینه نسبتله «جبل - الطارق» دیب یورتوله طورغان طاویاننده غی «سپته» بوغازی آرقیلی چغوب اندلسگه کردی.

بونلرنڭ جغولرینی ایشتکاج «ؤست غوت» قرالی فره دریق عسکر جیبوب فارشی بارسه ده ایکی آره ده بولغان صوغشده عربلر

چيكدیلر ، اندلس نڭ جنوب طرفی عربلر قولینه کیچوب مسلمان مملکتی بولدی .

آندن صوڭ اسلام عسکری « ۋهست غوت » دولتی نڭ پایتختی بولغان « طَلِیْطَلَه » (طولهدو) شهرینی ده ضبط ایدوب ، ۋهست غوت حکومتی بر مسلمان دولتنه ایلهدی . صڭره اوچ دورت یل اچنک بتون اسپانیا قطعہ سی فتح اولنهرق اسلام دولتی نڭ زورلغی یاوروپاغه دهشت بیرہ باشلادی .

اسپانیانڭ فتحی وقتندہ آفریقا والیسی موسی بن نصیر اوزیدہ شونده چققان ایدی . لکن بارہ طورغاچ طارق بن زیاد ایلہ آرہلری بوزولوب ، خلیفہ گہ بر برسی اوستندن شکایت ایتشه باشلادیلر . خلیفہ ایکاونده عزل ایتوب شام غہ چاقرتدی . ایکیسی نڭدہ ملکلری حکومت طرفندن ضبط ایتلدی . موسی بن نصیر آخر عمرندہ چولده سائل لک ایتارگہ مجبور اولمشدر . (آمریقانی کشف ایتوچی قریستوف قولومب نڭ ده باشینه شوندی بر حال کیلمشدر .) موسی بن نصیر اول وقتندہ گکی اسلام مائورلرینڭ اڭ زورلرندندر . عربلرنڭ مقصودی آق دڭزنی اسلام مملکتلری اورتہسندہ بر کول ایتوب قالدرو ایدی .

عربلر اڭ باشدہ اسپانیانڭ « آندالوزیا » قطعہ سینہ باروب چقدقلرندن بتون اسپانیانی « اندلس » دیب یوروتدیلر .

شرق سفرلری - عبد الملک وقتندہ حکومت اشلرندہ اڭ زور اورن طوتقان حجاج بن یوسف ، ولید وقتندہ ده شوندی زور اورن طوتمقدہ ایدی . چونکہ عبد الملک آنی اوزینڭ اوغلی ولیدگہ توصیہ ایتوب قالدوغان ایدی .

شوشی حجاج ولیدنڭ خلافتی وقتندہ بیک زور ایکی فرقه عسکر حاضرلہب برسینی « قتیبه بن مسلم » گہ وایکنچیسینی محمد بن قاسم

که بیردی . قتیبه بخارا و سمرقندی ، محمد بن قاسم هندستاننی ضبط ایتوب قطای اچینه کرماچی لر ایدی . فی الحقیقه بو عسکرلر هندستان و قطای چیکلرینه قدر باروب بتدیلر و قطای حکمدارلرندن ویرگو صوری باشلادیلر . استانبول اوستنه یبارلگان اسلام عسکری ده قسطنطنیه نی محاصره ایتمکده ایدی .

لکن «چرتنک» ۹۵ نچی یلنده حجاج و آندن بر یل صوڭ و لید اوزی وفات بولغاچ اول یاقلرغه زور اهمیت بیرلمه دی . حکومت ادارهسی جهتندن قاراغانده حجاج اڭ زور واڭ مقتدر کشیلردندر . اوزینک تدبیری ، عقل و درایتی سایه سنده امویه دولتینی تنظیم ایتدی . آڭک وزیرلگی وقتنده اهل اسلام بیک زور شان و شوکت فازاندی . اسلام مملکتی بیک کینکایدی ، زور ایدی ، هر یاقده اسلام عسکری چیکندی .

لکن اخلاق و دیانت جهتندن قاراغانده حجاج تاریخ ده اسلمری بیک سیره ک اوچری طورغان ظالمردندر . غایت اوصال ، قان توگوچی ، مرحمتسز بر ظالم ایدی . آڭک طرفندن بی گناه اوله رق اوتورلگان مسلمانلرنک صانی یوزیکرمی مکدن آرتق و اوزی اولگان وقتده ، آڭک طرفندن حبسلرگه یابدرلغان ایر و خاتونلرنک مقداری سیکسان مک قدر ایدی . اوزی غایت مدبر ، فصیح و اونگون عقلی بر کشی ایدی .

حجاج خراسان قاضی سی « یحیی بن یعمر » دن قرآن غه حرکه و نقطه لر قویدرتدی . لکن بو قاضی آخرنده کینه حجاج نک ظلمنه دوچار بولدی .

ولید یتیم بالالر ایچون معلملر ، قارتلر و صوفرلر ایچون خدمتچیلر قویدرتدی . فقها و فقراغه و وظیفه لر تعیین ایتدردی . شامده زور بر جامع ، مسافر خانه و خسته خانه بنا ایتدردی . مدینه منوره نی هم

آندە غى مسجد شريفنى و قدس دەگى مسجد اقصانى توزە تەردى .
كعبە دە آلتون اولاقنى قويدردى . قويدر قازىتوب ، صوبوللرى
آچردى .

۷

سليمان بن عبدالمك

(۹۶ - ۹۹)

وليد اولگاچ آنك اورنینه قرداشى سليمان خليفه بولدى . بونك
خليفه لگى بارى اوچ گنه يل دن عبارت بولسه ده كوب قانلر توگولدى
رشايان تأسف واقعهلر بولدى .

مثلا : الك زور فاتحلردن بولغان موسى بن نصير ايله طارق بن
ياد ، اوز آره بولغان نزاغلرى ايچون ، شام ده حكم ايتلوب ايكي سینه
سبىلى طابلدى وبر كيسهك ايكمك گه محتاج قالورلق درجه ده فقيرلك
خورلق غه توشور ولدیلر .

موسى دن صوڭ اندلس ده والى ايتوب قالدرلغان اوغلى
بدا الحزير اوستندن شكائتلر كیلو سببلى باشى كيسدر يلوب شام غه
كيترتلدى .

كاشغرنى فتح ايتوچى امير « قتيبه » عسبان ايتوب اعدام
ولوندى .

سليمان نك الك زور مقصودى استانبولنى آكوايدى . شونك
يچون برادرى « مسلمه بن عبدالمك » نى باش ايتوب استانبول
وستنه عسکر يباردى . عسکر استانبول ياننه كىلوب شهرنى محاصره
يتدى . اسلام عسكرى يدى سنه قدر ، استانبولنك حاضرگى « غلاطه »